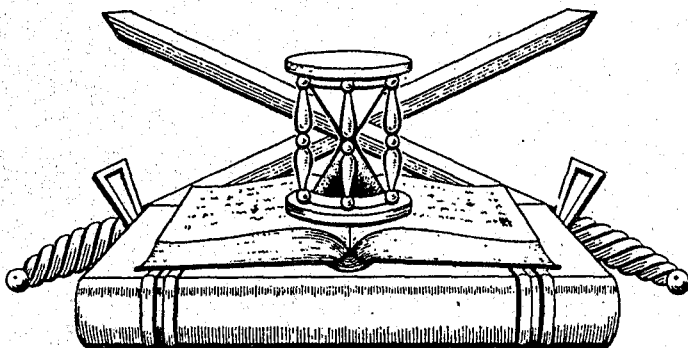

MARS EN HISTORIE

13e jaargang nummer 3 - mei/juni 1979.

ORGAAN

VAN DE
NEDERLANDSE VERENIGING
TER BEOEFENING VAN DE
MILITAIRE HISTORIE

OPGERICHT 20 AUGUSTUS 1966

Beschermheer : Z.K.H. de Prins der Nederlanden

SAMENSTELLING VAN HET ALGEMEEN BESTUUR:

Voorzitter : C.A. Heshusius
Ondervoorzitter : drs G.J. van Ojen jr
Te Secretaris : H. Muller
Penningmeester : drs J.A. Bom
2e Secretaris : E.W. van Popta
Leden : jhr D.J.H.N. den Beer Poortugael
J. van den Berg
B.C. Cats
drs J.P.C.M. van Hoof
J.C. Hopperus Buma
F.J. van Lier
F.J.A. Lutz
H. Ringoir
Adviseur : mr Ch.L.M. Schaepman

ADRESSEN DAGELIJKS BESTUUR:

Voorzitter : Wassenaarseweg 161, 2596 CP 's-Gravenhage, tel.
070 -248495
1e Secretaris : Willem III laan 14, 4835 LB Breda, tel.
076 - 653239.
Penningmeester : Speltoord 14, 3991 XH Houten (U), tel.
03403 - 2169.

Contributie bedraagt per jaar min. f 30,00, te storten op rek. no. 65.82.12.125 van de Nederlandsche Middenstandsbank Houten (U), t.n.v. de Nederlandse Vereniging Militaire Historie of op giro 29 40 790 van de N.V.M.H. te Houten (U).

SAMENSTELLING REDAKTIE-WERKCOMMISSIE:

Redactie-adres : J. van den Berg, drs J.P.C.M. van Hoof, E.W. van Popta.
: Heliotrooplaan 356 L, 2555 MK 's-Gravenhage.

AFDELINGSCORRESPONDENTEN: Zie binnenomslag van de achterzijde.

MARS EN HISTORJA

13e jaargang
nummer 3
mei / juni 1979

De 'NEDERLANDSE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE MILITAIRE HISTORIE', opgericht op 20 augustus 1966 en erkend bij K.B. no. 50 van 14 juni 1968, is er voor allen, die zich verdiepen in de studie van geschiedenis, ceremonieel, tradities, uniformen, emblemen, wapens en onderscheidingen van militaire- en semi- militaire organisaties, meer in het bijzonder die van Nederland en de (voormalige) overzeese Rijksdelen.

INHOUD

Bestuursmededelingen.

- 10e opgave van wijzigingen op de ledenlijst 1977.

Militariade. door F. J. van Lier.

Correcties.

Studie-afdeling militaire folklore. Psychologische oorlogvoering met een kinderboek. door L. Verhoeff.

De brand in het Ministerie van Marine van 1844, een zwarte bladzijde in de geschiedenis van de Nederlandse zeemacht. door M. K. Zaagman.

De grote wapenschouw op de Gorsselse heide op 26 augustus 1833. door J. C. Hopperus Buma.

Uit het dagboek van luitenant Donck (XIV) door C. A. Heshusius.

BESTUURSMEEDEDELINGEN

10e Opgave van wijzigingen op de ledenlijst 1977

Nieuwe leden:

445	A. J. Molenaar	Voltaplein 51 B 1098 NP Amsterdam	7, 9, 15
447	P. G. H. Maalderink	Klaverweide 13 2272 VV Voorburg	alg.
448	Drs. A. J. van de Velde	Rochussenstraat 333 B 3023 DH Rotterdam	2, 3, 4, 5, 6, 11.
449	J. H. Niehorster	Surinamelaan 5 1213 VL Hilversum	1, 3, 4, 6, 9, 14, 20.

Adreswijzigingen:

409	G. E. van der Werff	Postbus 280 5430 AG Cuyk	
416	Mgr. Bishop Albert van Gorkum DD	Leeuwerikkenweg 17 8460 St. Idesbald Koksijde België.	

MILITARIADE

zijnde voor onze leden mogelijk wetenswaardige zaken, voor hen uit vele bronnen vergaard.

door F. J. van Lier.

Een groot deel van een nieuwe 'Militariade' had ik al gereed, toen het ontstellende nieuws van het overlijden van onze voorzitter mij bereikte. Ik hoop dat u, lezers, het mij niet euvel duidt dat ik daar enige woorden aan ga wijden.

Frans Diekerhoff was voor mij meer nog dan een vriend, een voorbeeld en ik zal u zeggen waarom. Toen ik eind 1965 het initiatief nam om te komen tot oprichting van onze vereniging, was dat, na twee voorgaande mislukkingen, de in mijn ogen laatste kans. Gelukkig kwam ik toen middels correspondentie in contact met een aantal oudere ervaren mannen, onder andere Alburda, Lutz, Van Ojen, Kneppelhout, Engelbrecht, Schaepman en Diekerhoff, die het klappen van de zweep kenden en precies wisten wat er in het wereldje van militaire historie cum annexis te koop was.

Frans Diekerhoff was toen plaatsvervangend hoofd van het Bureau Maritieme Historie van de Marinestaf en hij was degene die zich spontaan beschikbaar stelde als voorzitter.

In overwegende mate is het aan hem te danken, dat onze vereniging in 1966 van de grond kon komen. Door zijn inspanning en zijn altijd aanwezig zijn kon onze vereniging langzaam maar zeker gaan bloeien. Wat we nu zijn is vooral aan hem te danken! Na twaalf en half jaar voorzitter te zijn geweest ging hij als eerste van de dagelijks-bestuursleden van het eerste uur heen. Te jong nog en te vroeg voor ons. Ik zal hem persoonlijk altijd blijven zien als een voorbeeldig officier, het korps mariniers waardig!

Moge hij rusten in vrede en moge zijn lieve echtgenote de kracht vinden om dit verlies te boven te komen.

En zoals overal in dit aardse gebeuren, gaat ook bij ons het leven van de vereniging door. Vandaar dat ik u in mijn rubriek 'Militariade' toch nog wat wetenswaardigheden wil berichten.

1.

In het laatste nummer van de vorige jaargang vertelde ik u iets over de facsimile-uitgave van de beroemde 'Teupken'. Wat ik u nog niet vertelde is, dat u, indien u lid bent van de 'Lezerskring van het Historisch Centrum Nederland', dit magnifieke boek aldaar kunt aanschaffen tegen de prijs van f 150,--. Overigens maakte de Heer Lancker mij erop attent dat het adres van het Historisch Centrum Nederland niet was vermeld. Hier volgt het: Kleine Houtstraat 70, 2011 DR Haarlem. Het telefoonnummer is 023 - 321069. Het lidmaatschap is gratis. Wel dient men per kwartaal één boek te kopen. Vier maal per jaar ontvangt men het 'Historisch Journaal', waarin het boekenfonds is opgenomen. Om u een idee te geven van de aard van de boeken en de prijs een paar voorbeelden:

- * 'De Tachtigjarige oorlog' door drs. B. G. J. Elias, normale prijs f 29,50 gratis indien u lid wordt,
- * 'De Huzaren van Castricum' door A. Alberts, normale prijs f 50,--; leden f 40,--.
- * 'Antieke vuurwapens' door ir. R. T. W. Kempers, normale prijs f 41,--; leden f 32,50,
- * 'Antieke vuurwapens' door ir. R. T. W. Kempers, normale prijs f 41,--; leden f 32,50,
- * 'Het Spaanse leger in de lage landen' door G. Parker, normale prijs f 39,50; leden f 31,60,
- * 'Huurling in de lage landen' door D. Caldecott-Baird, normale prijs f 29,50; leden f 23,90,
- * 'Kastelengids van Nederland, Middeleeuwen' door D. Kransberg en H. Mils; normale prijs f 36,50, leden f 29,50,
- * 'Oud-Nederland in burgen en kasteelen' door C. P. E. Robidé van der Aa, normale prijs f 120,--; leden f 95,--,

- * 'Erwin Rommel' door David Irving,
normale prijs f 39,50; leden f 31, 60,
- * 'Joseph Goebbels, Dagboek 1945', normale prijs f 39, 50; leden f 31, 60,
- * 'De Kanonnen van Augustus' door B. Tuchman
normale prijs f 36, --, leden f 28, 80.

2.

Vier leden van onze vereniging hebben zich (wederom) zeer verdienstelijk gemaakt door de publicatie van goed gedocumenteerde, welverzorgde artikelen over diverse militair-historische onderwerpen in aflevering 13 van Armamentaria, een uitgave van de Stichting 'Vrienden van het Legermuseum'. Het betreft:

- * 'Koninklijke Ere-Commando's en militaire Ere-Functies'
door L. van Dorp, kolonel der Koninklijke Marechaussee
b. d., directeur van het Koninklijk Huisarchief;
- * 'De uniformen van het Nederlandse Leger rond 1900'
door dr. F. G. de Wilde en
'Het raadsel van de 'roode Vlagge doek' opgelost'
van dezelfde schrijver;
- * 'L. W. J. K. Thomson (1869 - 1914)'
door dr. C. M. Schulten, hoofd Sectie krijgsgeschiedenis
BLS en kap. b. d. H. van Dorssen;
- * Vossen, Balgen en Piepen, de cadettentaal van 1851 tot 1940'
door L. Verhoeff, kolonel der Artillerie b. d.

3.

Zo langzamerhand heb ik een aardig stapeltje nieuwe boeken liggen op uniformkundig gebied, waarover ik u had willen informeren. Het gaat mij te ver om aan ieder boek een uitvoerige bespreking te wijden, maar noemen wil ik ze wel. Het betreft:

- * a) 'Uniforms of the Imperial Austro-Hungarian Army' een boekje vol kleurenprenten, welke de uniformen weergeven van alle takken van dienst van het keizerlijke Oostenrijks- en Hongaarse leger circa 1914.
Uitgave: Belmont-Maitland Publishers Ltd, 188 Piccadilly, London W1, England. -
Ik kocht het in West-Duitsland in de boekhandel voor DM 14, 80.
Het betreft hier een herdruk van de befaamde boekjes van Moritz Ruhl, Leipzig;
- * b) 'Uniforms of the Imperial German Cavalry', circa 1892, overige gegevens als hierboven;
- * c) 'World war I weapons and uniforms' door Frederick Wilkinson. Uitgave Ward Lock Ltd, London, England. Prijs £ 2. 95 ISBN 076 3 5739 6.
Erg beknopt en dus onvolledig. Wel rijk geïllustreerd boekje. Leuk voor beginners;
- * d) 'Military Bands and their Uniforms' door Jack Cassin-Scott en John Fabb.
Uitgave Blandford Press, Poole, Dorset, England, Prijs £ 6. 95. ISBN 0 7137 0895 6.

Een heel aardig boek, rijkelijk voorzien van goede illustraties, waarvan vele in kleuren. Het heeft het nadeel van vele Engelse boeken, dat het bijna uitsluitend over Britse militaire bands gaat met hier en daar een klein uitschietertje naar Duitsland, Frankrijk, Rusland en de Verenigde Staten.

Het betere deel van het boek vormt het hoofdstuk: 'Drums and Drums horses', terwijl ook de uitvoerige opgave van grammofoonplaten met muziek van militaire bands achterin het boek zijn nut kan bewijzen. Typisch is dat in de bibliografie wel de boeken 'De Nederlandse Cavalerie' en 'De Nederlandse Infanterie' zijn genoemd, maar niet bijvoorbeeld 'De Nederlandse Militaire muziek' of 'Turf in je ransel'!

- * e) 'The Royal Welch Fusiliers' 23 RD FOOT, een boekje in de serie 'Pitkin pride of Britain books and colour souvenirs' van Pitkin Pictorials Ltd, London SW 66 SG Gr. Britain. Grappig boekje met zeer geslaagde kleurenfoto's.
- * f) 'World War 2 Combat uniforms and Insignia' door Martin Windrow, met 40 kleuren-afbeeldingen door Gerry Embleton, uitgegeven door Patrick Stephens Ltd, Bar Hill, Cambridge, CB 3 8 EL, England, prijs £ 2.95, ISBN 0 85059 276 3.

4.

Ter gelegenheid van het vijfendertigjarig bestaan van de Militaire Vrouwenafdeling (MILVA) op 25 april 1979, j.l. werd een herinneringsenveloppe '35 jaar MILVA' uitgegeven.

Deze enveloppe werd voorzien van het speciaal vervaardigde vignet 'MILVA-35 jaar' en de postzegel van Hare Majesteit Koningin Juliana - 70 jaar, die in maart 1979 door de PTT werd uitgegeven (frankeerwaarde f 0,55). Deze gelegenheidsenveloppe werd verwerkt door een veldpostkantoor, voorzien van stempelnummer 84 en kan vóór 10 april 1979 worden besteld door storting van f 1,50 op gironummer 3.83.24.37 ten name van P. H. T. Dumon, Delft, onder vermelding van 'ENVELOPPE MILVA' en van postcodenummer. De enveloppe werd met een schrijfmachine van het door u opgegeven adres voorzien en verzorgd door filatelisten (uitsluitend geadresseerde enveloppes kregen een afstempeling '25 april 1979'). Deze herinneringsenveloppe zal een unicum worden, daar het alom als bekend mag worden verondersteld dat de MILVA, gezien de integratie van de vrouw in de krijgsmacht, binnen afzienbare tijd zal worden opgeheven. Derhalve een unieke combinatie, 35 jaar MILVA - zeventigste verjaardag van Koningin Juliana. Zij stond, samen met haar moeder, koningin Wilhelmina aan de wieg van het Korps, het toenmalige VHK en NVKL, bezocht in 1944 herhaalde malen het opleidingskamp te Wolverhampton en inspecteerde het korps vóór de oversteek in november 1944 van Engeland naar België.

5.

De liefhebbers van maramuziek hebben mogelijk belangstelling voor de volgende, min of meer recente, langspeelplaten:

- * 'Märsche von Obermusikmeister Georg Fürst' door het Luftwaffenmusikkorps 1 der BW onder leiding van Major Lintner, BMM A 1592, DM 22,--;

- * 'Märsche aus Deutschland und Österreich' door de Stadtkapellen Giengen/Brenz onder leiding van Anton Ulbrich, BMM B 1680, DM 20. --. Merkwaaardigerwijze staan hierop ook de marsen Oranien-Friesland en Oranien-Gelderland, die mij, als leek op dit gebied, toch niet voorkomen als Duitse of Oostenrijkse marsen!;
- * 'Colonel Bogeyon parade' door de militaire National Band of New Zealand onder leiding van N. Thorn, FSR 1250, DM 15, --.

Deze platen kunnen schriftelijk besteld worden bij Schild - Buch-Dienst, Federseestrasse 1, D-8000 München 60, Bundesrepubliek Deutschland.

6.

Onder onze leden bevinden zich ook enige liefhebbers van Wargaming. Voor hen noem ik enige recente uitgaven:

- * 'Tank battles in miniature 4', a wargamers' guide to the Mediterranean campaigns 1943 - 1945, door D.F. Featherstone met 11 kaarten en 12 foto's. Uitgave Patrick Stephens Ltd (adres zie bij punt 3 f), prijs £ 3. 95, ISBN 85059 2755;
- * 'Napoleon's campaigns in miniature', a wargamers' guide tot the Napoleontic Wars 1796 - 1815, door Bruce Quarrie met 18 kaarten, 36 tekeningen en 22 diagrammen, distribution Patrick Stephens Ltd (adres als boven), prijs £ 4. 95, ISBN 85059 2836;
- * 'American Civil War Wargaming' door Terry Wise met 56 foto's en 14 tekeningen. Uitgave Patrick Stephens Ltd (adres als boven), in samenwerking met Airfix Products Ltd, prijs £ 1. 60, ISBN 0 85059 2585.
- * 'Skirmish Wargaming' door D.F. Featherstone, £ 3. 50, ISBN 0 85059 197 X.

7.

Van 'The Scholar Press Limited', 39 Great Rusell Street, London WC1B 3 PH, England, ontvingen wij bericht dat binnenkort een rijk geïllustreerd boek zal worden gepubliceerd onder de titel 'Islamic Arms and Armour' met hoofdstukken over wapens, die zijn gemaakt door Islamitische wapenmakers (zwaarden, geweren, schilden, degens, hamassen, dolken etc.). Degenen die belangstelling hebben voor dit boek, wordt verzocht dit op korte termijn kenbaar te maken aan Ann Sexmith van Scholar Press Ltd (eventueel telefonisch 01-6361865). Zij kunnen het boek dan nog krijgen tegen de voorintekenprijs van £ 60. --. Na verschijning wordt die prijs £ 75. --.

8.

Voor militariaverzamelaars is het wellicht nuttig te weten dat op de laatste zaterdag van iedere maand een ruil- en verkoopbeurs voor militaria wordt gehouden in 'Het rariteitenkabinet', Zeilmakerstraat 21b, Rotterdam en wel van 12.00 tot 16.00 uur. Ga er eens heen en neem uw ruilmateriaal mee.

9.

Lectuur met betrekking tot de tweede wereldoorlog verschijnt nog steeds aan de lopende band. De leden van onze vereniging, die zich op dat gebied hebben gespecialiseerd zullen zich vermoedelijk ook hebben aangesloten bij de Documentatiegroep '40 - '45, die een maandorgaan uitgeeft, waarin telkens uitvoerige lijsten met nieuw uitgekomen boeken met betrekking tot die periode zijn opgenomen.

Vandaar dat tot nu toe in deze rubriek betrekkelijk weinig aandacht werd besteed aan de Tweede Wereldoorlog in Nederland. Mocht daar echter toch belangstelling voor bestaan, dan verneem ik dat graag. Dit keer wil ik een tip van de Heer Lancker opnemen, die mededeelde dat bij de Twentse-Gelderse Uitgeverij Witkam B.V. te Enschede is verschenen. 'Van bezetting naar bevrijding' 1940 - 1945 in Nijverdal, Hellendoorn, Marle, Haarle, Daarle, Hulsen en Eversberg, van de hand van de onderzoeker/auteur H. W. Poorterman, omdat daarin het werk in de ondergrondse van een aantal Nederlandse militairen staat beschreven.

10.

Van de Heer Cats ontving ik bericht, dat alsnog een gedenkboek zal uitkomen van 2 - 5 RI. De beslissing of dit boek kan worden gedrukt is geheel afhankelijk van het aantal bestellingen. Ook de prijs is daarvan afhankelijk, doch die zal waarschijnlijk komen te liggen tussen 25 en 40 gulden. Het boek komt te heten 'De lange weg' en is geschreven door Roelf Spreeuwers. Omvang: circa 200 pagina's, formaat: 16,5 x 25 cm. Het bevat 85 foto's en zal gebonden worden in een stevige band. U kunt de uitgave van dit boek mede mogelijk maken door nu in te tekenen door een bestelling te plaatsen bij Drukkerij Roorda, Hoofdstraat 74 te Stadskanaal.

CORRECTIES

op de bijdrage 'Een tweetal rapporten over de bevrijding van Nederlandse krijgsgevangenen officieren uit kamp Offlag 67 in Neubrandenburg, eind april 1945' door J. L. H. A. Antoni. ('Mars et Historia', 13e jaargang, nummer 1, pagina 6).

Op genoemde bladzijde dient achter noot 5 gelezen te worden:

'Nederlandse spotnaam voor mestafvoerwagen', en achter noot 6: 'pantserwagens'.

J. v. H.

STUDIEAFDELING MILITAIRE FOLKLORE

Psychologische oorlogvoering met een kinderboek

door L. Verhoeff.

De psychologische oorlogvoering maakt, eveneens de interne propaganda, graag gebruik van populaire motieven: spreekwoorden, rijmpjes, volksliederen, gebeden, bijbelteksten en bekende gedichten worden dan, meestal op subtiele wijze veranderd, toegepast op situaties of personen bij de tegenpartij.

Een zeer typisch voorbeeld uit de psychologische oorlogvoering tijdens de Eerste Wereldoorlog vormen de aangepaste oorlogsversies van het Duitse kinderboek Der Struwelpeter.

De oudere generatie van onze lezers kent dit boek wellicht nog uit zijn jeugd - er zijn ook Nederlandse versies onder de naam Piet de Smeerpoets verschenen, maar tegenwoordig ziet men het hier te lande nauwelijks meer. In Duitsland wordt het echter nog steeds herdrukt. Het boek werd oorspronkelijk door de arts Dr. Heinrich Hoffman in 1844 voor zijn zoon als Kerstgeschenk getekend en in 1845 voor de eerste maal in gedrukte vorm uitgegeven. Het beleefde honderden herdrukken en werd in vele talen bewerkt.

De Duitse uitgave bevat de volgende berijmde en geïllustreerde geschiedenissen.

1. De Struwelpeter die zijn nagels en haren niet wil laten knippen, waardoor deze tot ongelooflijke lengten aangroeien. (Deze geschiedenis staat op de kaft van het boek).
2. Die Geschichte vom bösen Friederich: de dierenkweller wordt door een hond gebeten en moet dan bittere drankjes slikken.
3. Die gar traurige Geschichte mit dem Feuerzeug: Paulinchen speelt met vuur en verbrandt tot as.
4. Die Geschichte von den schwarzen Buben: Ludwig, Kaspar en Wilhelm plagen een negerjontje en worden door Sint Nikolaas voor straf in een inktpot gestopt.
5. Die Geschichte vom wilden Jäger: een jager valt onder een boom in slaap, een haas steelt zijn geweer en bril en schiet de jager bijna dood.
6. Die Geschichte vom Daumenlutscher: van duimzuigenden Konrad worden de duimen door een kleermaker afgeknipt.
7. Die Geschichte vom Suppen-Kaspar: Kaspar weigert zijn soep op te eten en is na vijf dagen dood.
8. Die Geschichte vom Zappel-Philipp: de stoelwipper sleurt tafelkleed en maaltijd over zich heen op de grond.
9. Die Geschichte vom Hans Guck-in-die-Luft: Hans kijkt teveel naar vogels en valt in het water.
10. Die Geschichte vom fliegende Robert: het eigenwijze jontje dat in de storm met een paraplu gaat wandelen wordt de lucht in geblazen.

De achterkant van het boek toont de Kerstengel, die de brave kinderen van allerlei geschenken brengt: een pop, een trommel, een theeserviesje, een wagentje, snoepgoed, maar ook een sabel en een geweer met bajonet.

In het begin van de eerste Wereldoorlog, in 1915, verschijnt van de hand van Karl Ewald Olszewski een oorlogsvariant: Der Kriegs-Struwelpeter.

De oorspronkelijke tekeningen zijn fraai nagebootst en aangepast, evenals de rijmen en slaan nu op Duitslands opponenten in deze oorlog. Op de omslag van het boek staat ditmaal een militaire versie van Sint Nicolaas, die in de oorspronkelijke uitgave voorkwam in geschiedenis nummer 4.

Verder bevat het boek de volgende geschiedenissen.

1. De Bombenpeter: koning Peter I van Servië als oorlogsmisdadiger.
2. Die Geschichte vom bösen Nikolai: tsaar Nicolaas II van Rusland staat zijn generaals, wordt door een Duitse waakhond gebeten en moet dan water uit de Masurische Meren drinken.
3. Die gar traurige Geschichte mit dem Feuerzeug: de Franse Marianne speelt met lucifers van het merk Revan en verbrandt.
4. Die Geschichte von den schwarzen Buben: Nikolaus de Rus, een niet nader benoemde Fransman en de Engelsman Grey (Minister van Buitenlandse Zaken) plagen de Duitse Michel en worden voor straf door keizer Wilhelm II in de inkt gedompeld.
5. Die Geschichte vom wilden Jäger: een Engelsman gaat op jacht om 'barbaren' te schieten, wordt door een Japanse aap misleid.

6. Die Geschichte vom Neutralitätslutscher: koning Albert van België sabbelt op zijn neutraliteit en wordt door Bertha met granaten tot de orde geroepen.
7. Die Geschichte vom Blockade-John: John Bull ziet in vier weken tijd zijn blokkadevloot afgemaakt worden.
8. Die Geschichte vom Zappel-Beppo: Beppo de Italiaan wankelt heen en weer en valt.
9. Die Geschichte vom John Guck-in-die-Luft: John Bull kijkt te veel naar de hemel en valt in de Dardanellen.
10. Die Geschichte vom Niki: vorst Nikola I van Montenegro wordt door de Duitse dubbele adelaar weggevoerd.

De kerstengel tenslotte staat niet op de achterkant van het boek, maar op de eerste bladzijde en is nu een vredesengel geworden, die vanuit de hemel zijn zegen uitspreekt over de Duitse landbouw, scheepvaart en industrie.

Eerder was er al een Engelse bewerking van het kinderboek voor propagandadoeleinden verschenen: Swollen-headed William. De Engelse titel is een vervorming van de oorspronkelijke titel van de vertaling van het kinderboek: Shock-headed-Peter (shock = haarbos).

De tekeningen van de oorlogsversie waren van de hand van Geo. Morrow en de rijm, in het Engels uiteraard, van E. V. Lucas. Op de voorzijde prijkt, in plaats van de oorspronkelijke Peter, de Duitse Keizer met een kroontje op zijn wanstaltig opgezwollen hoofd, dat echter kaal als een biljardbal is; zijn handen hebben geen lange nagels, maar zijn met bloed bevlekt. Binnen in het boek komt hij nogmaals voor, maar nu in militair tenue met een soort helm op zijn hoofd. De andere geschiedenissen zijn als volgt bewerkt

2. The story of cultured William: de Keizer slaat de vredesduif dood en vermoordt Leuven, wordt door een Franse waakhond gebeten en moet Expeditionary Force-medicijn drinken.
3. The dreadful story of William and the matches: de Keizer speelt met lucifers van het merk War en verbrand tot as.
4. The story of the inky boys: de Keizer, Bethmann-Hollweg (minister-president) en Bernhard (strateeg) schelden een Engelse kolonist uit en worden door de filosoof Agrippa in de inkt gestopt.
5. The story of the man that went out shooting: de keizer probeert de Belgische haas te schieten, maar deze schiet terug.
6. The story of little Bite-his-thumb: de keizer bijt op zijn duim en de in khaki geklede kleermaker knipt zijn duimen af.
7. The story of William who would not have any peace-soup: de keizer weigert de vredesoep en is na vier maanden bijna dood.
8. The story of fidgety Will: de stoelwippende keizer trekt het tafellaken met de Duitse welvaart en handel daarop van de tafel.
9. The story of Willy Head-in-air: de Keizer kijkt teveel naar boven en valt in de republikeinse wateren.
10. The story of collecting William: de keizer voegt als verzamelaar drie schilderijen van door Zepelinraids verwoeste steden aan zijn collectie toe.

Deze laatste geschiedenis lijkt alleen op het origineel in de wijze van presentatie der tekeningen. De vredesengel staat ook in dit geval aan de binnenzijde van het boek, ditmaal boven de titelpagina:

hij is in deze versie geboeid en uit de hemel vallen nu kanonnen, granaten, sabels en ander oorlogstuig.

Een vergelijking van de tekeningen in de respectievelijke versies levert talrijke interessante varianten op. Zo is de oorspronkelijke uitgave in het verhaal van de lucifers (nummer 3) Paulinchen een ouderwets gekleed Duits meisje met een pop, dat door de katten Minz en Maunz gewaarschuwd wordt om niet met lucifers te spelen. Als ze het toch doet blijft er een hoopje as over, waar de katten hete tranen over schreien. In de Duitse oorlogsversie heeft Marianchen een frygische muts op en een rood-wit-blauwe sjerp om. Ze heeft een in Frans militair uniform geklede pop en de waarschuwend katten dragen respectievelijk een Oostenrijkse kepi en een Duitse helm. In de Engelse versie is het meisje vervangen door de in uniform geklede keizer, die een pop heeft die Bernardi heet. De katten dragen beide een Duitse helm en heten Bismarck en William I.

En de wens is ook hier de vader van de gedachte. In het laatste plaatje van het verhaal over de drie plaaggeesten (nummer 4) komen in de oorspronkelijke versie silhouettes voor van drie pauwen. In de Duitse oorlogsversie zijn deze vervangen door een bijzonder toegetakelde Russische adelaar, Britse leeuw en Franse haan. In de Engelse oorlogsversie is het driemaal een minstens even erg toegetakelde Duitse adelaar met een kroon op zijn kop!

Bibliografische gegevens

1. Der Struwwelpeter/von Dr. Heinr. Hoffmann. Ungekürzte farbige Ausgabe!
Pestalozzi Verlag 6620101. Z. p., z. j. (omstreeks 1970). Geniet in harde koft met linnen rug, 20 bladzijden 4°, gekleurde figuren, bladen tweezijdig bedrukt.
2. Der Kriegs-Struwwelpeter/lustige bilder und Verse/von Karl Ewald Olszewski.
Erschienen im Holbein-Verlag zu Munchen im Kriegsjahr 1915. Gebonden in linnen band, 24 eenzijdig bedrukte bladen 4°, gekleurde figuren.
3. Swollen-headed William/Painful Stories and Funny Pictures/After the German!
Text adapted by E. V. Lucas/Drawings adapted by Geo. Morrow. Methuen & Co. Ltd. London, October 1st 1914. Ingenaaid in harde koft met papieren rug, + 20 eenzijdig bedrukte bladen 4°, figuren in zwart-wit.

NAGEKOMEN BERICHT

De jaarlijkse algemene ledenvergadering 1979,
vindt plaats op zaterdag 22 september a. s.
Bijzonderheden volgen in het juli/augustus nummer.

Die Geschichte vom Suppen-Kaspar

Der Kaspar, der war kerngesund,
Ein dicker Bub und kugelrund,
Er hatte Backen rot und frisch;
Die Suppe aß er hübsch bei Tisch.
Doch einmal fing er an zu schrei'n:
„Ich esse keine Suppe! Nein!
Ich esse meine Suppe nicht!
Nein, meine Suppe ess' ich nicht!“

Am nächsten Tag, — ja sieh nur her!
Da war er schon viel magerer.
Da fing er wieder an zu schrei'n:
„Ich esse keine Suppe! Nein!
Ich esse meine Suppe nicht!
Nein, meine Suppe ess' ich nicht!“

Am dritten Tag, o weh und ach!
Wie ist der Kaspar dünn und schwach!
Doch als die Suppe kam herein,
Gleich fing er wieder an zu schrei'n:
„Ich esse keine Suppe! Nein!
Ich esse meine Suppe nicht!
Nein, meine Suppe ess' ich nicht!“

Am vierten Tage endlich gar
Der Kaspar wie ein Fädchen war.
Er wog vielleicht ein halbes Lot —
Und war am fünften Tage tot.

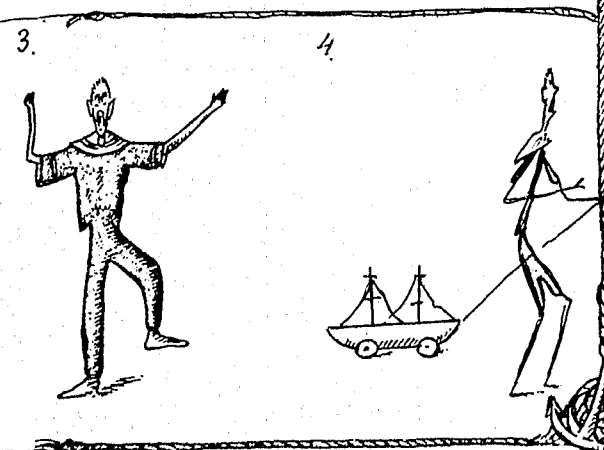
Die Geschichte vom Blockade-John

John Bull war immer ferngehend,
 Ein dicker Bub und fugekrund.
 Sein Beutel war zum Flaken voll,
 Doch größer noch sein Strämergroll.
 Da fing er plötzlich an zu schreien:
 „Ich laß nach Deutschland nichts hinein.
 Den deutschen Handel leid ich nicht!
 Ich leid den deutschen Handel nicht!“

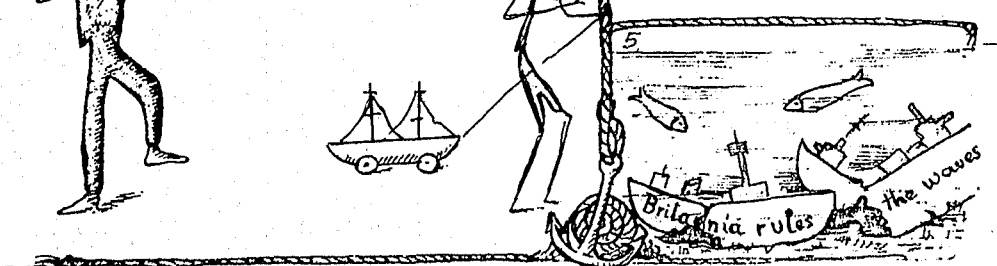

Der Michel kam nicht aus der Kuh,
 Erst spracher nichts und dann nur: „U“.
 Zwei Wochen später ward es klar,
 Daß John schon sehr viel dünner war.
 Denn, ach, der Michel brach wie Glas
 Die Schiffe, die John Bull besaß,
 Und doch schrie dieser Böjewicht:
 „Den deutichen Handel leid ich nicht.“

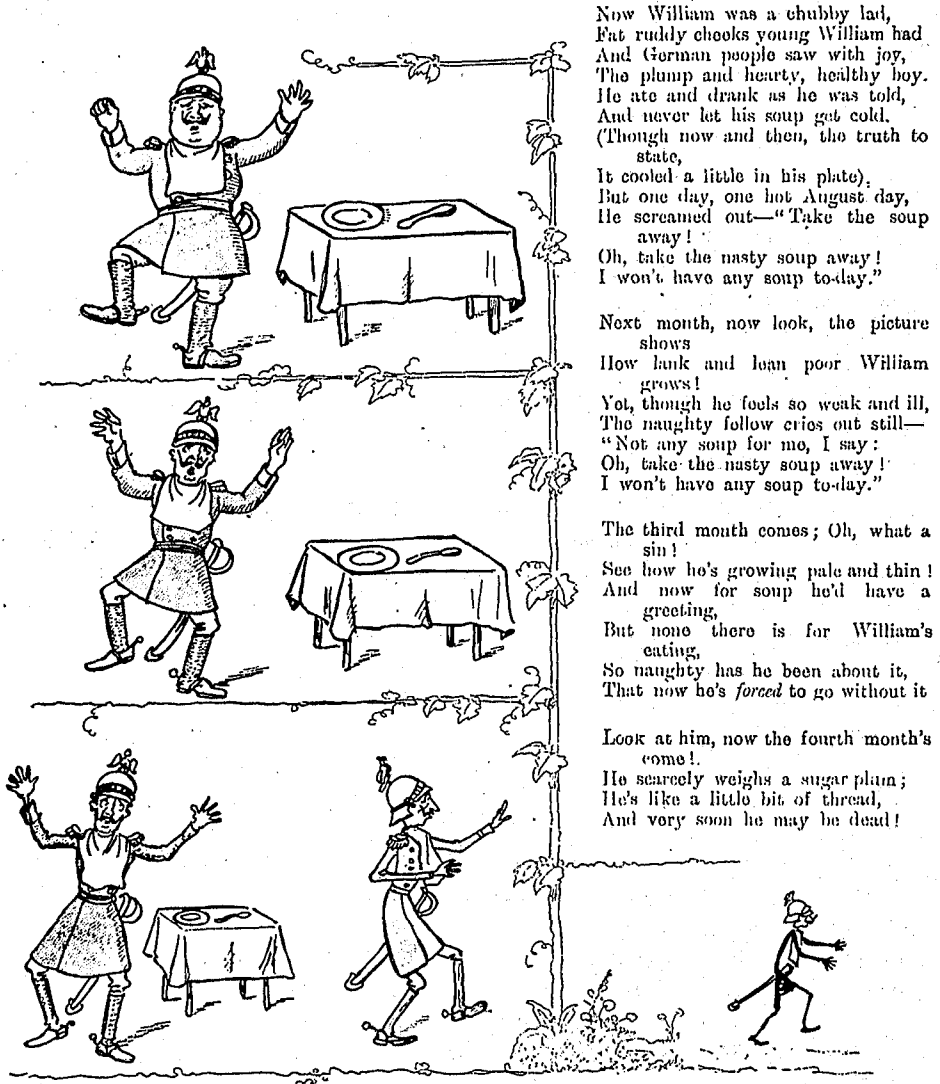

Die dritte Woche -- ach und weh
 Ging's immer schlechter auf der See.
 Die Schiffe sanken um die Welt'
 John Bull ward immer mehr Skelett.
 Schrie noch mit bösem Angesicht:
 „Den deutichen Handel leid ich nicht.“

Die vierte Woche' -- man konnt es sehn,
 Um John'hens Handel war's geschehn.
 Ein Schiff noch hatt' er oder zwei,
 Die Meeresherrschaft war vorbei.

7. THE STORY OF WILLIAM WHO WOULD NOT HAVE ANY PEACE-SOUP.

Now William was a chubby lad,
Fat ruddy cheeks young William had
And German people saw with joy,
The plump and hearty, healthy boy.
He ate and drank as he was told,
And never let his soup get cold.
(Though now and then, the truth to
state,
It cooled a little in his plate),
But one day, one hot August day,
He screamed out—"Take the soup
away!
Oh, take the nasty soup away!
I won't have any soup to-day."

Next month, now look, the picture
shows
How lank and lean poor William
grows!
Yet, though he feels so weak and ill,
The naughty fellow cries out still—
"Not any soup for me, I say:
Oh, take the nasty soup away!
I won't have any soup to-day."

The third month comes; Oh, what a
sin!
See how he's growing pale and thin!
And now for soup he'd have a
greeting,
But none there is for William's
eating,
So naughty has he been about it,
That now he's forced to go without it

Look at him, now the fourth month's
come!
He scarcely weighs a sugar plum;
He's like a little bit of thread,
And very soon he may be dead!

DE BRAND IN HET MINISTERIE VAN MARINE VAN 1844,

EEN ZWARTE BLADZIJDE IN DE GESCHIEDENIS VAN DE NEDERLANDSE ZEEMACHT

door M. K. Zaagman.

Eigenlijk is de titel boven dit artikel niet helemaal juist, want de brand, uitgebroken in de late namiddag van maandag 8 januari 1844 in het Ministerie van Marine aan het Voorhout te 's-Gravenhage, heeft er voor gezorgd dat grote delen van de roemrijke geschiedenis van onze zeemacht voor het nageslacht niet meer toegankelijk, ja zelfs volledig verduisterd zijn. We kunnen daarom beter spreken van 'zwarte gaten' in de geschiedenis van onze Zeemacht. Van het begin af, zou men bijna kunnen zeggen heeft er op de archieven van onze admiraliteitscolleges een noodlot gerust.

In de nacht van 22 op 23 februari 1604 werden de griffie en raadkamer van het Rotterdamse college geteisterd door een brand 'daardoor ook alle registers, memorialen en wat daaraan dependeert meestendeel bedorven, verbrand ja t'eenemaal schier geconsumeerd zijn'

Bij de geweldige brand, in de nacht van 12 en 13 januari 1771 op het Admiraliteitshuis te Harlingen uitgebarsten, is 'de geheele secretarij benevens alle de aldaar berustende papieren en documenten verbrand en verloren geraakt, hebbende men door de hevigheid van den brand niets daarvan kunnen bergen'

In het Dagblad van 's-Gravenhage van woensdag 10 januari 1844, pagina 2 en 3 lezen we het volgende bericht:

' 'S-Gravenhage 9 Januarij 1844.

Gisteren heeft alhier een ontzettende brand plaats gehad, waardoor een gedeelte van het hotel van het Departement van Marine in het Voorhout, met de geheele daaraan belendende woning van Zijne Exc. den Minister van Marine, eene prooi der vlammen zijn geworden. De brand ontstond omstreeks zes ure 's avonds, in een der vertrekken van de woning des ministers, terwijl Z. Exc. bij Z. M. den Koning het middagmaal gebruikte. Spoedig werd Z. Exc. ontboden doch het vuur had inmiddels reeds zulk eene kracht gekreegen, dat er aan geene blyssching meer te denken was.

Onder de eersten die ter hulpe toesnelden, behoorden de heeren L. Kuhne, bontwerker in de Hoogstraat alhier en J. Wolff, op het Spui, die, met enkele andere personen, mevrouw Rijk die ongesteld was, en hare kinderen geholpen, het eerst water aanbragten en vervolgens met twee serjanten van de Grenadiers en eenige anderen, met den meesten ijver, zoveel de toestand van het gebouw toeliet, het huisraad enz. gered hebben, doch met leedwezen verneemt men dat er zeer veel, en wel het kostbaarste, vernield is.

Weldra kondigde het gelui der klokken den brand aan, en nu snelden de brandspuiten, de politie, het brandpiket, het garnizoen en eene ontzettende menigte naar de plaats van den brand, waar Z. M. den Koning en HH. KK. HH. de Prinsen reeds vroeger waren aangekomen en den ijver der aanwezigen aanspoorden. Ook Zijne Exc. den Minister van Staat, de Gouverneur van Zuidholland, de provinciale commandant, de edel achtbare heer Burgemeester en andere autoriteiten vervoegden zich achtereenvolgens in het Voorhout. Intusschen nam de brand meer en meer toe, en kreeg een zeer dreigend aanzien, bijzonder voor de daar naast gelegen woningen, bepaaldelijk voor het gebouw der Maatschappij Diligentia, hetwelk werkelijk aangetast werd, doch waar de vlammen gelukkig nog bijtijds

gestuit werden. Na inspanning van de uiterste krachten, geraakte men tegen half elf ure den brand meester en hield daarmede den vrees voor verdere verspreiding op. Een groot gedeelte van den nacht duurde echter de brand voort. (...)
(...) Eindelijk verneemt men nog met leedwezen, dat de archieven der voormalige admiraliteiten en opvolgende besturen der marine tot 1814, grotendeels eene prooi der vlammen geworden zijn, waardoor een onnoemlijk getal van kostbare en voor 's Lands geschiedenis gewichtige stukken onherstelbaar verloren is gegaan. '

Inderdaad had zich aan de archieven van de admiraliteitscolleges een ramp voltrokken die zijn weerga in de geschiedenis van de Nederlandse zeemacht niet heeft gehad.

De verslaggever van bovengenoemd artikel had niet overdreven, er was aan een van 's lands rijkste archieven onherstelbare schade toegebracht.

Mr. J. C. de Jonge, staatsraad en archivaris van het Rijk, schrijver van de 'Geschiedenis van het Nederlandsche Zeewezen' merkt, met betrekking tot de ramp in het Ministerie van Marine, in het voorwoord van het zesde deel, eerste stuk, het volgende op:

'Wat ik gevoelde bij het aanschouwen van dien hevigen brand, behoef ik naauwelijks te zeggen. Jaren lang waren de duizenden boeken, brieven en andere stukken die aldaar berusten en nu eene prooi des vuurs werden, achtereenvolgens op mijn studeervertrek geweest; ontelbare uren waren door mij aan hun onderzoek gewijd; wie kende hunne waarde, ik mag het gerust zeggen, beter dan ik? Ik werd door dat gezigt geheel geschokt, en er verliepen eenige dagen, alvorens ik mijn arbeid kon hervatten. '

In zijn inleiding op de inventaris der admiraliteitsarchieven aanwezig in het Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage, zegt dr. J. de Hullu:

'Een overzicht van hetgeen tot op die fatale dag van de admiraliteitsarchieven in het Departementsgebouw aanwezig was, en van wat aan de vernieling is ontkomen, vindt men in de voorrede van de eerste uitgave van De Jonge's Geschiedenis van het Nederlandsche Zeewezen. Van 'een menigte registers en losse stukken' door de ramen naar buiten geworpen, 'half verbrand of gezengd, van het water der spuiten doorweekt, met slijk, sneeuw en ijs overdekt' zocht men 'onder de leiding van de commies-chartermester De Zwaan' het meest bruikbare bijeen 't welk onmiddellijk naar het Rijksarchief overgebracht werd, waar, (schrijft De Jonge) onder mijn oog door dien verdienstelijken ambtenaar met oneindig veel moeite en geduld de boeken voorzichtig losgemaakt, de brieven en andere stukken uitgelegd of op rekken gehangen en gedroogd werden. '

Toen de minister van Marine de daarna nog overgebleven papiermassa van de straat verlangde te zien opgeruimd, vroegen hem de heeren Jhr. J. W. van Sypsteyn en W. J. baron d'Ablaing van Giessenburg vergunning om die tot zich te mogen nemen, met 'het gevolg dat de hoop, als voor den Lande nietswaardig' aan hen beiden 'mondeling werd afgestaan, mits (hem) zoo spoedig doenlijk opruimende'. Zij lieten de massa, met verlof van Prins Hendrik der Nederlanden, overbrengen naar de stal van diens paleis, waar zij voorlopig opgeborgen werd. Bij het uitzoeken stond hun, op hun verlangen, terzijde één van de ambtenaren van het Rijksarchief om, ingeval er nog het één en ander voor de dag mocht komen, van belang voor het land, dit aan het Rijksarchief af te geven.

Inderdaad zijn 'verscheidene registers, commissieboeken enz. enz. op die wijze' door hen 'te voorschijn gehaald' en aan het Rijksarchief teruggegeven. Hun eigen voorkeur bepaalde zich 'tot meestal losse stukken, met handteekeningen van bekende personen voorzien, welke de commies (De) Zwaan als nietswaardig beschouwde'.

Nadat beide heren hun zucht om 'handteekeningen te verzamelen' hadden bevredigd, 'heeft de commies (De Zwaan) gezorgd, dat het overige in de duinen begraven werd' 3)

De stukken aldus door hem verworven, heeft de heer d'Ablaing omstreeks veertig jaar later aan het Rijksarchief ten geschenke gegeven.

Eerder, namelijk in 1869, waren reeds uit de nalatenschap van de heer Van Sypsteyn verscheidene admiraliteitsarchivalia op het Algemeen Rijksarchief teruggekeerd en, zoals uit de jaarverslagen blijkt, is in de loop van de tijd hetzelfde geschied met vele van die, welke bij de brand in handen van anderen waren geraakt. Al deze door schenking, aankoop of anderszins op het Algemeen Rijksarchief teruggekeerde bescheiden zijn nu herenigd met het archief van dat college, waarvan zij eenmaal deel hebben uitgemaakt, nadat vooraf op elk stuk was aangeduid wanneer en op welke wijze het weer in het bezit van het Rijksarchief is gekomen. Aldus de heer De Hullu.

Waar hierboven gesproken wordt over archivalia welke in handen van anderen zijn geraakt, is het in dit verband wel zinvol ook de tekst van de advertentie welke we in het eerder genoemde Dagblad van 's-Gravenhage van maandag 15 januari 1844, op pagina 3 tussen de 'gemengde berigten' tegenkomen, te releveren. Deze advertentie, waarin op zeer voorzichtige wijze, verpakt in een vriendelijke dankbetuiging, dieven worden verzocht de meegenomen spullen terug te bezorgen, luidt als volgt:

'De ondergeteekenden gevoelen zich verplicht, langs deze thans gebruikelijken weg, hunnen hartelijken dank te betuigen voor de hulp en deelneming, hun betoond bij gelegenheid van den brand, op 8 dezer, en nemen tevens de vrijheid, aan een ieder, die nog eenige, bij die gelegenheid met zo vele bereidwilligheid geborgen huishoudelijke- en lijfgoederen onder zich mogten hebben, daarvan opgave te willen doen aan het lokaal Diligentia vermits door hen nog onderscheidene voorwerpen worden gemist.

's-Gravenhage, den 14 Januarij 1844

Wed. Beck, geb. van Raden
in het lokaal Diligentia

L. Pabst en Echtgenoot
Conciërge in het Ministerie van Marine.'

In hoeverre één van de ondertekenaars van deze advertentie, de weduwe Beck in het lokaal Diligentia, boter op haar hoofd heeft gehad met betrekking tot enkele vermiste stukken uit het archief van de admiraliteitscolleges kunnen we niet zeggen. Wel is het zo dat door een heer D.J. Beck te 's-Gravenhage, vier stukken afkomstig uit dit archief aan het Algemeen Rijksarchief zijn geschenken.

Dat er veel is gestolen, of althans meegenomen zonder dat het is teruggebracht, door een aantal van de ijverige redders en blussers en door deze later tegen klinkende munt is doorver-

kocht aan liefhebbers van het verzamelen van autografen (handtekeningen), mag blijken uit het verhaal van D. F. S., initialen van D. F. Scheurleer, voorzitter van de Vereeniging Het Nederlandsche Zeewezen. In het tijdschrift van deze vereniging van november 1902, pagina 202, zegt hij:

'Er moeten goede zaken mede zijn gedaan, want toen een paar jaar geleden door het geheele land ten behoeve der tentoonstelling van het Nederlandsche Zeewezen werd nagegaan welke historische documenten in openbare en particuliere verzamelingen te vinden waren, was het opmerkelijk op hoevele plaatsen brieven en andere schrifturen, betrekking hebbende op zeezaken, gevonden werden. Bij vele was het duidelijk zichtbaar dat er randen waren afgeknipt, doch bij de meeste had men zelfs die moeite niet genomen en zaten de geblakerde en geschroeiende randen er nog aan. Al die stukken zijn afkomstig van dien noodlottigen brand. Zelfs van het weinige dat er gespaard bleef, was er flink gestolen en hetgeen men overal in verzamelingen aantreft, is afkomstig van die diefstal !

Aldus de heer Scheurleer. Dat hij hier niet maar in de ruimte spreekt mag ook blijken uit een bericht in het Dagblad van 's-Gravenhage van maandag 15 januari 1844, pagina 3, waar men leest:

'De Minister van Marine verzoekt, bij deze, de ingezetenen dezer Residentie, die eenige GOEDEREN, BOEKEN of PAPIEREN onder derzelver berusting mogten hebben, welke zij, bij gelegenheid van het afbranden zijner Woning en van een gedeelte van het Locaal van het Departement van Marine, op 8 dezer, onder derzelven bewaring hebben gelieven te nemen, om dezelve te doen terugbezorgen of daarvan opgave te willen doen ter Secretarij van het Departement van Marine, thans gevestigd in het Gebouw van den Geneeskundigen Dienst, in het Voorhout, tegenover het afgebrande gebouw.'

Toch is er, het is hierboven al eerder door dr. De Hullu opgemerkt, veel van wat werd geacht verloren te zijn gegaan, sinds die zwarte dag in januari 1844, weer boven water gekomen en terugbezorgd in het algemeen Rijksarchief, getuige de aanwinsten in de verslagen omtrent Rijks Oude archieven.

We zullen de heer Scheurleer nog even aan het woord laten, als hij zijn artikel beëindigt met de woorden:

'Is het niet de plicht van elke rechtgeaard Nederlander, die zulke stukken bezit of onder zijn beheer heeft, het daar heen te leiden dat zij terugkomen ter plaatse waar zij behooren, namelijk naar het Rijksarchief? Velen hebben dit reeds uit eigen beweging gedaan. Talrijke stukken konden op openbare verkoopingingen door het Rijk teruggekocht worden. Er blijft echter nog veel in vreemd bezit over. Mogen deze regelen er toe bijdragen, dat nog menig archiefstuk weder in Rijk's bezit terugkeere!'

Misschien hebben deze woorden 76 jaar later, we schrijven november 1918, hun betekenis nog niet verloren!

Als men de hiervoor beschreven gebeurtenissen nog eens overdenkt, onkomt men niet aan de bittere gedachte dat, om het zacht te zeggen wel heel erg zorgeloos met het kostbare archiefmateriaal is omgesprongen.

Stapels, voor onze geschiedenis unieke documenten waren bijeengebracht in een gebouw waarin ook de minister van Marine met zijn gezin woonde. Kennelijk werd aan het voortdurend gevaar, door het gebruik van vuur en licht niet gedacht. De bewaking van het gebouw was in handen van de concierge, de heer L. Pabst, die met zijn gezin eveneens in het gebouw woonde. De brand ontstond in het woongedeelte van minister Rijk. Door onvoorzichtigheid van een dienstbode, die met een brandende kaars de gordijnen in een van de bovenvertrekken te dicht genaderd was, vlogen deze in brand. De rampzalige gevolgen van deze menselijke fout ondervinden we nog dagelijks bij het naspeuren van de Nederlandse zeegeschiedenis. Hoe vaak krijgt men niet te horen als men in het algemeen Rijksarchief op zoek is naar bepaalde zaken en meent iets te hebben gevonden, dat het materiaal helaas niet meer beschikbaar is daar het bij de brand van 1844 is verloren gegaan.

Laat de ervaring uit 1844 een blijvende waarschuwing zijn aan het adres van overheidsinstanties en particulieren hoe belangrijk het is dat archiefstukken in brandvrije ruimten worden bewaard. In dit verband zullen we mr. J. C. de Jonge nog eenmaal laten spreken in dit artikel, als hij zijn voorwoord in het reeds eerder aangehaalde zesde deel, eerste stuk, van zijn Geschiedenis van het Nederlandsche Zeewezen besluit met de woorden:

'Ik eindig met den wensch, dat het Vaderland en de Wetenschappen van dergelijke rampen, als het Archief der Marine getroffen hebben, mogen verschoond blijven!

Het beste middel daartoe zal zijn de spoedige voldoening aan het verlangen, in en buiten de Vergaderzaal van 's Volks Vertegenwoordigers te kennen gegeven, dat er maatregelen genomen worden, om de kostbare gedenkstukken van 's Lands Historie en Roem tegen zulke ontzettende ongevallen te beveiligen (onderstreping van M. K. Z.) Mogten de daartoe reeds ontworpen plannen, door de eenstemmige samenwerking der Hooge Regering en der beide Kamers, eerlang verwezenlijkt worden. '

Sinds 1844 is er veel ten goede veranderd met betrekking tot het bewaren van archieven. Men is geneigd te zeggen dat wat met de archieven van de admiraliteitscolleges is gebeurd, in deze tijd niet meer kan plaatsvinden. Laten we met dit soort opmerkingen maar erg terughoudend zijn. Veel kostbaar archiefmateriaal ligt, ook nu nog niet optimaal beschermd tegen invloeden van binnenuit en/of buitenaf, weg te rotten op zolders en kelders en verkeert nog dagelijks in de gevaarlijke omstandigheid letterlijk inrook op te gaan. Daar tegenover staat dat recentelijk door de bouw van vele nieuwe archiefbewaarplaatsen gebouwd zijn en ingrijpende verbouwingen van de oude voor de eerstkomende decennia een eind is gemaakt aan de ruimtenood en de ondoelmatige huisvesting. We kunnen als Nederlanders niet zuinig genoeg zijn op de schat die wordt bewaard in vele rijks-, gemeente- of andere archieven. Met name het Algemeen Rijksarchief, nu nog gevestigd aan het Bleijenburg⁷ te 's-Gravenhage, waar ook de gehavende admiraliteitsarchieven en de archieven van de marine uit de periode 1795 - 1813 liggen opgeslagen, bezit archivalia die vandaag de dag door onderzoekers uit de gehele wereld worden geraadpleegd.

In een interview in de Haagse Courant van 10 april 1976 zegt de Rijksarchivaris, mr. A. E. M. Ribberink, - als het gaat over de bezoekersstroom die steeds maar doorgaat - onder meer:

⁷ dat is ook niet zo verwonderlijk als je bedenkt dat dit archief tot de vijf beste ter wereld mag worden gerekend.

Het zwaartepunt in onze collectie ligt in de zeventiende en achttiende eeuw, toen ons land economisch en cultureel een wereldrol speelde.

Ons rijke koloniale verleden is mede de oorzaak van de geweldige belangstelling voor het algemeen Rijksarchief. Landen die pas onafhankelijk zijn, gaan nu hun eigen geschiedenis schrijven. De bronnen daarvoor liggen bij ons. Hier zit de Derde Wereld. In de 'verrekte goeie' archieven van de Oostindische Compagnie'.

Aldus de heer Ribberink.

Deze opmerkelijke woorden zijn ook van toepassing op de archieven van de admiraliteitscolleges.

Over enkele jaren zullen vrijwel alle rijksarchieven in goed geoutilleerde gebouwen zijn gehuisvest. Een bekroning van het nieuwbouw- en verbouwingsprogramma van de rijksarchiefdienst zal het nieuwe Algemeen Rijksarchief in 's-Gravenhage zijn, met de bouw waarvan in 1976 werd begonnen. Na voltooiing, halverwege dit jaar, zal het Algemeen Rijksarchief plaats bieden voor 110 à 130 strekkende kilometer planklengte archief (thans 66 kilometer, waarvan 42 kilometer in het hulpdepot in Schaarsbergen). In dit nieuwe gebouw, waarin de restanten van de admiraliteitsarchieven eveneens hun plaats krijgen, worden de archivalia onder optimale omstandigheden bewaard en beveiligd volgens de modernste inzichten.

We willen dit artikel niet besluiten alvorens we de lezer van 1978 en later, uit hetgeen hierboven wordt vermeld over wat voorgevallen is in 1844 en eerder, hebben opgeroepen de lering te trekken die er in ligt opgesloten, namelijk deze goede bewaring van archiefmateriaal is een verantwoordelijkheid die ons wordt opgelegd door hen die na ons komen. Signalering van wantoestanden in archiefbewaring en archiefbewaking is een zaak van zo grote importantie, dat de waarschuwende vinger bij aanwezigheid van een situatie als hierboven geschetst, nooit genoeg kan worden opgeheven.

Noten

1. Algemeen Rijksarchief 's-Gravenhage (ARA), archief Admiraliteit van de Maze, resolutie dd 23 februari 1604.
2. Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken 1771 p. 56-58.
3. ARA, archief Algemeen Rijksarchief, ingekomen brieven 1878, nummer 243: brief van W.J. baron d'Ablaing van Giessenburg dd. 9 november 1878.
4. Verslagen omtrent 's Rijks oude archieven (VROA), 1897, onder XLIII, p. 39.

Literatuur:

Formsma, W.J. en
F.C.J. Ketelaar	Gids voor de Nederlandse archieven. 2e herz. druk. Bussum, De Haan, 1975.
Hullu, J. de	De archieven der Admiraliteitscolleges in het algemeen Rijksarchief. 's-Gravenhage, Alg. Landsdrukkerij, 1924.
Jonge, J.C. de	Geschiedenis van het Nederlandsche zeezezen. 6e dl 's-Gravenhage, Gebr. van Cleef 1845.

Scheurleer, D. F.

Tijdschrift van de vereeniging Het Nederlandsche Zeewezen,
november 1902.

Dagblad van 's-Gravenhage van 10 januari 1844, pagina's 2 en 3
en 15 januari 1844, pagina 3.

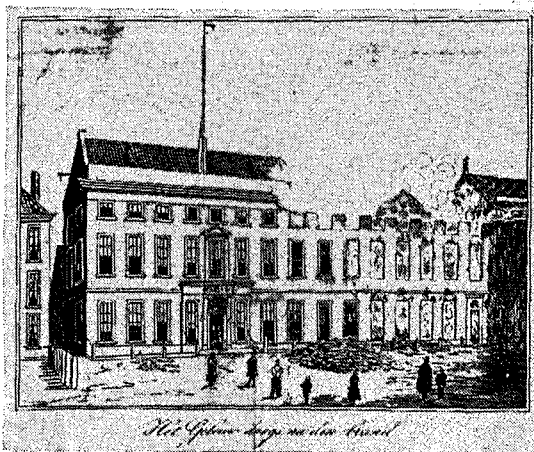
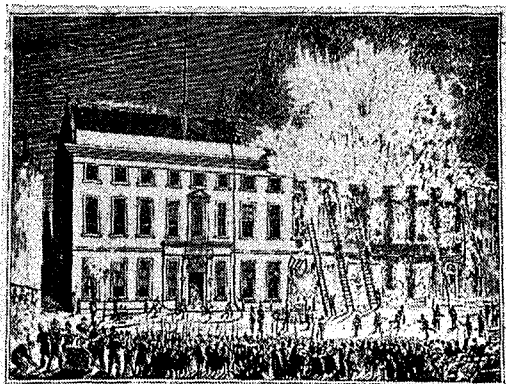
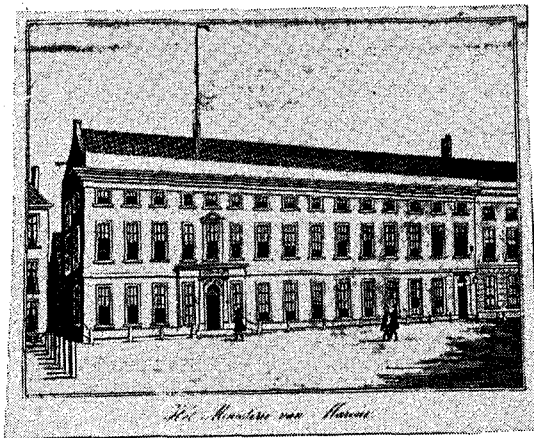
Haagse Courant van 10 april 1976.

Verslagen omtrent 's-Rijks oude archieven van 1897.

vice-admiraal J. C. Rijk, minister van marine van 18 juni 1843 - 15 september 1849.

(BMH 16759)

Het Ministerie van Marine te 's-Gravenhage, vóór, gedurende en daags na de brand van 8 januari 1844. (Rijksprentenkabinet, verzameling Muller 7072).

DE GROTE WAPENSCHOUW OP DE GORSSELSE HEIDE OP 26 AUGUSTUS 1833

door J. C. Hopperus Buma.

In de boeiende lezing van de heer Meyer, gehouden tijdens de jaarvergadering van 'Mars et Historia' in september j. l. kwam onder meer de Citadel-medaille ter sprake.

In het kader van mijn studies over het garnizoen van Deventer vond ik toevallig enkele wetenswaardigheden over de uitreiking daarvan. De onderstaande bijdrage is ontleend aan het door mij samengestelde manuscript over de geschiedenis van genoemd garnizoen.

Jan de Vries)¹ had intussen niet voor niets zijn bloedverwanten meegenomen, want de Koning had het plan opgevat de inmiddels ingestelde Citadel-medaille op een daarvoor passende gelegenheid aan alle Citadel-strijders uit te reiken.

Daar de Koning op het Paleis Het Loo verblijf hield, zou dit op de Gorsse Heideplaatsvinden.

Als datum werd vastgesteld de zesentwintigste augustus, twee dagen na de verjaardag van Zijne Majesteit. Uit Deventer en ook uit andere garnizoenen werden alle voormalige Citadel-strijders naar de Gorsse Heide, halverwege Deventer-Zutphen gelegen, gezonden.

Het spreekt vanzelf, dat de burgerij van Deventer en Zutphen en de boeren en buitenlui en inwoners van ver uit de omtrek liggende dorpen bij duizenden naar Gorsse zijn getrokken om maar niets van de plechtigheid te missen.

Niet lang nadat + 5000 manschappen onderdeelsgewijs op de heide stonden aangetreden verscheen onder grote toejuichingen de generaal Baron Chassé,

Hoewel door koorts gekweld, had de oude bevelhebber zijn woonplaats Bergen op Zoom verlaten en zich naar Het Loo begeven waar hij vorstelijke gastvrijheid genoot.

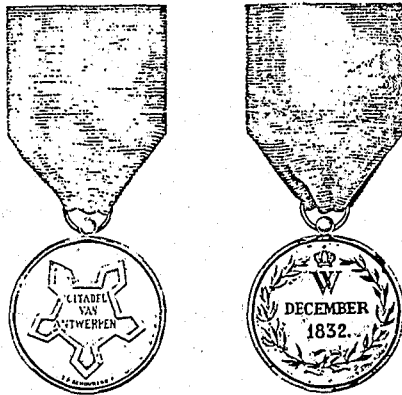
Jan de Vries schrijft in zijn dagboek van 26 augustus het navolgende:

'Na om vijf uur gegeten te hebben gingen we tezamen naar de Gorsse Heide waar de heele bezetting van de Citadel bijeenkwam: de 10e afdeeling kwam van Deventer en Zutphen, 't flankbataljon van de 9e afdeeling van Arnhem, 't flankbataljon van Kampen)², het tweede bataljon, waarbij de manschappen van de tweede afdeeling, die op 't Vlaamsche hoofd geweest waren, van Amersfoort, de kanonniers van Gorkum (die hadden 9 dagen gemarcheerd) en de mineurs van Nijmegen. Na een weinig rust te hebben genoten, werden we in slagorde gesteld en in dien tusschentijd was de Koning met Zijn Hofdienaren en Baron Chassé aangekomen. De generaals verwelkomden den Vorst en na 'hunne complimenten te hebben gemaakt' werd aan elk het eereteken uitgereikt. Daarna kregen het de officieren en ten slotte ontvingen ook wij het op de borst.

Vervolgens reed de Koning met Zijn geheelen hofstoet en Prins Albert van Pruisen langs de gelederen en gingen wij wat defileeren.

Toen dit was afgelopen kregen we een rust van twee uur, gedurende welken tijd wij werden onthaald op een broodje van 15 cent een achtste deel van een Noordhollandsch kaasje en een derde deel van een fles wijn.

Onder een grooten toeloop van menschen hebben we daar gegeten en gedronken, want zulk een schouwspel was nog nooit te voren gezien.

Medaille van Aandenken Citadel van Antwerpen (M. A.), ingesteld bij Koninklijk Besluit van 31 mei 1833 no. 122 voor allen die behoorden tot de bezetting van de citadel van Antwerpen en onderhorige forten, alsmede voor hen die dienst deden op de flottielje van de Koninklijke Marine op de Schelde.

Verschillende tenten waren er opgeslagen, waar men een en ander kon koopen, van welke gelegenheid een druk gebruik werd gemaakt.

Toen de plechtigheid afgelopen was, trokken we weder naar Deventer, waar we, begeleid door een groote menschenmassa, te 3 uur in de kazerne aankwamen'.

Tot zover het verslag van de ooggetuige Jan de Vries uit Heerhugowaard.

Hoe de uitreiking zelf heeft plaatsgevonden is niet meer te achterhalen.

Het moet voor de koning ondoenlijk geweest zijn meer dan 5000 kruisen zelf uit te reiken.

Volgens overlevering zouden de zonen en kleinzonen van de koning en een aantal hooggeplaatste officieren uit het gevolg van de vorst de uitreiking hebben helpen verrichten.

Het zal echter wel gegaan zijn zoals het hieronder vermelde artikel uit de Amhemsche Courant van 29 augustus 1833 het weergeeft en dat de Citadel-kruisen onderdeelsgewijs uitgereikt zijn voordat Generaal Chassée op de Gosselse Heide verscheen.

Wel is van de wapenschouw nog bekend, dat de artillerie het grootste huldebetoon ontving.

Het hele beleg van de Citadel was op een aantal uitvallen van de infanterie na, één groot artillerie-duel geweest.

Op het moment dat de artillerie, welke deel had uitgemaakt van de Citadelbezetting, op de Gorrsselsche Heide voorbij de koning defileerde, draaide de koning zich om naar de schuin achter hem staande generaal Chassé en zei: 'Generaal: daar komen en Uwe lievelingen aan!' 'Sire', was het antwoord, 'zij hebben schitterend hun plicht gedaan'. ³

De Arnhemsche courant van 29 augustus 1833 gaf van deze gebeurtenis op de Gorrsselse Heide, waarover men nog jaren lang gesproken heeft, het navolgende verslag:

'De door Z. M. vastgestelde feestplegtige uitreiking der medailles aan de roemrijke verdedigers der Antwerpsche citadel had gisteren op de Gorrsselsche heide, bij Zutphen plaats. Van alle oorden onzes vaderlands, zelfs van Groningen en Vriesland, stroomden duizende en duizende aanschouwers zaam, om getuigen te zijn van eene gebeurtenis, die de veder onzer geschiedschrijvers naauwkeuriger en treffender zal boekstaven, dan wij in staat zijn, haar voor onze veelvuldige lezers, met den beste wil, te kunnen schetsen.

Reeds ten zes ure, des morgens, was het, met vlaggen alom versierde, Zutphen bijna ledig aan inwoners van alle standen en rangen, hoe vol ook door de van tijd tot tijd zich derwaarts spoedende menigte uit omliggende steden en dorpen. De manschappen der 7e, 9e en 10e Afdeling, nevens de kanoniers en mineurs, stonden, ten acht ure, in eene schier onafzienbare rij geschaard op de vlakte van Gorsel, waar de grijze Chassé, reeds vóór tien uren, de erkentenisblijken voor nooit geevenaarde moed en dapperheid had doen overhandigen aan eene schare van helden, waardig den eerrang van Nederlandsche krijgslieden.

Aan een blaauw gewaterd lint prijkte nu het eereteken op de borst van duizende braven, bestaande in een bronzen medaille, op welks één zijde de Antwerpsche vijfhoek, met het inschrift: CITADEL VAN ANTWERPEN, en op welke keerzijde een lauwerkrans prijkt, waarin eene gekroonde W met het onderschrift: DECEMBER 1832; terwijl de juich- en jubeltoon van nog oneindig grooter aantal toeschouwers de lucht van dank- en lofkreten deden weergalmen.

Ten elf ure verscheen het hof in een reeks van rijtuigen langs den weg van Deventer, juist toen de onbewolkte zon hare stralen op Gorrssels heide nederschoot.

Deze aankomst verhoogde niet in het vreugdegejuich. Vader Willem, uit zijne met zes paarden bespannen koets afgestegen, zette zich nu op een uitstekend ros en reed, van zijne eveneens te paard gestegen doorluchtige zonen en eenen schitterenden staf omgeven, de linie der citadelsche bezetting langs. Eenengeruimetiijd duurde deze wapenschouw, waaraan H. M. de Koningin, H. H. K. H. H. de Prinsessen van Oranje, der Nederlanden en van Pruisen, alsmede de jonge vorstelijke familie, in kalessen gezeten, en eene zich daarachter gevoegd hebbende reeks van rijtuigen, deel namen.

Na den afloop der inspectie, defileerden de bataljons der afdelingen voorbij den te paard gezeten Koning, die nauwelijks ruimte had voor zich en Hoogstdeszelfs vorstelijk gezin; want de rondom op eengedrongen volksmenigte was door geene ter afschutting aanwezige huzaren tegen te houden.

De geheele wapenschouw leverde een toneel van ten top gevoerde nationale belangstelling, van opregte koninklijke blijdschap, erkentenis en gemeenzaamheid op, aan de meeste hoven van Europa onbekend.

Ten een uur was de geheele plegtigheid geëindigd en keerde de koninklijke familie met den Generaal Chassé, die de ondubbelzinnigste blijken van hoogachting en erkentenis der duizende deelhebbers aan dit buitengewone feest had ontvangen naar het Loo terug, nadat H. K. K. H. de Prinses van Oranje zich deze heugelijke gelegenheid alvorens nog had ten nutte gemaakt om den verdienstelijken Mordach, kapelmeester van het muzikkorps der 10de afdeling, eenen kostbaren juweelen ring te overhandigen, voor zijne aan H. K. K. H. vroeger opgedragen ~~aan~~ op de citadèl gecomponeerde batalje van Leuven.

Na den afloop der plegtigheid werden de manschappen, van gouvernementswege, op brood, kaas en wijn onthaald, waarna elke bataljonsafdeeling weder naar de plaats harer bestemming terugkeerde; terwijl de duizende voetgangers en honderden voertuigen oost- en zuid- en west- en noordwaarts afrijdende, de wegen overdekten.

Alles werd, gedurende de geheele feestplegtigheid over dag en, bij het huiswaarts keeren, des avonds, door het schoonste weder begunstigd: zoodat velen tot de erkentenis gedrongen werden: 'Gods vriendelijk aanschijn bestraalde dezen gedenkwaardigen jubeldag!'

Noten

1. Een soldaat van het flankerbataljon van de 10e Afdeling infanterie.
Hij was een eenvoudige landarbeider uit Heerhugowaard en heeft een interessant dagboekje nagelaten, dat staat afgedrukt in Tijdschrift voor Geschiedenis, Land- en Volkenkunde 25e jaargang (1910), p. 81 - 102.
2. Hier bedoelt hij het flankbataljon van de 7e Afdeling infanterie.
3. Ontleend aan W. J. Del Campo, genaamd Camp,
Het Leven en de Krijgsbedrijven van David Hendrikus Baron Chassé ('s-Hertogenbosch 1849) p. 144.

Denkt U aan Uw contributie over 1979?

(minimaal f 30,--).

UIT HET DAGBOEK VAN LUITENANT DONCK (XIV)

door C. A. Heshusius.

Sabotage; een kegelavondje en het huis inrichten

Reeds de eerste week na aankomst op Sigli in de Pedir-streek aan de noordkust van Atjeh, kreeg Donck al te maken met de aanwezigheid van de verzetspartij.

Alweer er op uit, in de morgen van 22 november 1900, te voet natuurlijk en met een groot machtsvertoon:

'Vanmorgen met 40 man er op uit teneinde de majoor, commandant van de Pedirstreek, die de verschillende posten gaat inspecteren, te begeleiden.

Bij Kotta Rambajan zal een andere patrouille deze taak van mij overnemen (10 km zuid van Sigli), terwijl ik met mijn patrouille langs de route van de telefoonlijn zal terugkeren, daar deze lijn verstoord is. Dit is een dagelijks wederkerende geschiedenis, daar de 'djahats' (kwaadwilligen) voortdurend de verbinding verstoren'. (1)

Bij de eeuwwisseling hadden de KNIL-eenheden uiteraard nog geen apparatuur voor draadloze verbinding. Een telefoondraad die zomaar in het terrein hing, opgehangen tussen de bomen of die gewoon op de grond lag, was natuurlijk gemakkelijk door te snijden. Er waren verzetshaarden genoeg overgebleven en dagelijkse sabotage was maar een eenvoudige zaak. Bovendien, naar een doorgesneden telefoondraad zou direct een patrouille worden uitgezonden en dät was dan weer een mooie gelegenheid voor een hinderlaag. Patrouilles moesten volgens de toen gebruikelijke normen minimaal '20 bajonetten sterk' zijn en onder commando van een officier of hogere onderofficier staan als zij in Atjeh iets verder weg buiten het kampement opereerden.

Een klassieke vrijetijdsbezigheid op Java en ook op de buitenposten was in die periode het kegelen. Aan andere sporten werd nog niet zoveel gedaan en van gymnastiek vernamen wij ook niets. De gezondheidstoestand was in het leger in Indië in die tijd nog niet zo geweldig - we komen er nog op terug - en naast de zware diensten van het lopen van patrouilles bestond er geen behoefte om in de vrije tijd veel lichaamsbeweging te nemen: trouwens daar was ook geen noodzaak voor zoals in onze dagen met de voeding die te veel calorieën bevat. De voeding op de buitenposten was toen vrij sober.

Kegelen was gewoon gezellig; men dronk daarbij een biertje voor de dorst en maakte zijn ledematen soepel:

'Vanavond kegelavond. Alle posten aan de kust hebben een kegelbaan; eens in de week kunnen de officieren na 9 uur over deze baan beschikken.

En zo hebben wij dan des vrijdags ons avondje, dadelijk na het avondeten.

Het is altijd een aardige afwisseling in ons dagelijks werk.

Bijgaande foto toont onze club, waarvan de heren Roukens en Mulder ontbreken.

Als kegeljongen doen twee dwangarbeiders dienst; over de dwangarbeiders, alias kettingjongens of beren, zal ik het nog wel eens hebben'.

De Kegelclub Sigli, zoals ook op het schoolbord staat aangegeven, tesamen met de puntentelling. Donck is de derde figuur staande van rechts. De sportkleding in die tijd was niet erg flatteus. We zien ook de twee hulpjes, 'kettingberen'. Verder laaft men zich aan een lekker glas bier, terwijl op de kegelbal op de voorgrond hulde wordt gebracht aan een nationaal product van de Nederlandse firma Van Nelle, die in Indië onder meer de bij de militairen zeer geliefde zware shag importeerde. 'De weduwe' is in het KNIL altijd een begrip gebleven. De diverse kepi's hangen aan het scorebord. (collectie Donck).

Een paar dagen later kon Donck zijn woning betrekken en toen er op een dag niet uitgerukt behoefde te worden, nam hij de kans waar om de zaak eens in te richten met zijn spullen uit Batavia en Bangka:

'Een vrije dag; ik kan dus mijn woning op orde brengen. Het is nogal een eenvoudig huis; een smalle voorgalerij uitziende op het strand; een gang loopt naar de achtergalerij, waar men zijn maaltijden gebruikt. Vóór is de slaapkamer 's avonds en 's nachts is de zeekoelte merkbaar. Achter deze een tweede kamer, eventueel voor logeerkamer'.

Toch gingen op deze niet-uitrukdag de kampementsdiensten gewoon door, want de wachtcommandanten en de diverse posten om het vrij uitgestrekte Sigli-complex moesten worden gevisiteerd:

'De kapitein heeft mij opgedragen een ronde vóór 12 uur en een ná 12 uur 's nachts te maken; het is een wandeling van ongeveer $1\frac{1}{2}$ uur.

Tussen deze twee rondes heb ik zitten lezen'.

In gedachten zien we Donck met zijn boeken onder de petroleumlamp op de voorgalerij. Voor zijn woning het strand en de tropische zee, mogelijk met maanlicht en zeker met palmen links en rechts: klapperbomen met kokosnoten.

En natuurlijk de koelte van de zee die weldadig moet aandoen in de warmte.

En daarna kwam er weer een dag met een patrouille van bijna twaalf lange uren vanuit Sigli: maandag 26 november 1900:

'Om half zeven sta ik gereed om het transport in ontvangst te nemen; een heel groot transport dat naar Kotta Rambajan gaat, alwaar een patrouille uit Beureunoën het in ontvangst zal nemen. Druipnat kom ik om tien uur aldaar (10 à 12 km), maar de patrouille uit Beureunoën laat op zich wachten. De commandant van Kotta Rambajan, de luitenant Gom, nodigt mij ter rijsttafel, hetgeen ik gaarne aanvaard.

Het is drie uur in de middag als ik de terugweg kan inslaan zodat ik om zes uur, bij het ondergaan van de zon, te Sigli terug ben.

Het Pedir landschap vind ik wel mooi, al is het dan ook een vlak land; de kampongs strekken zich langs de rivieren uit, terwijl tussen deze bewoonde linten de sawah's zich als een groen tapijt aaneenrijgen'.

Wat ons opvalt en weldadig aandoet is het feit dat luitenant Donck in zijn dagboek ook aandacht schenkt aan de natuur en het landschap en daarover lyrische ontboezemingen doet. Men zou zich ook kunnen voorstellen dat hij in deze omstandigheden, een niet erg comfortabel bestaan op een buitenpost, zou mopperen en griepen over de stekende zon, 'de koperen ploert', over de Atjehse verzetslieden, die in de militaire vocabulaire onveranderlijk als 'de sloebbers' werden aangeduid en het saaie landschap, de 'kelére rijstvelden en modder'.

Een paar dagen later weer zo'n beschrijving van de omgeving:

'Vandaag transport naar Kotta Rambajan. Wat is de Pedit vallei toch mooi; als je de mensen op de sawah's (natte rijstvelden) ziet werken - het is nu de natte moessoen - maakt het geheel zo'n vredige indruk'.

Het plaatsje Sigli was met al zijn huizen en spoorwegwerkplaats toch nog een vrij uitgebreid complex. Bij zijn talloze rondes deed Donck er anderhalf uur over om alle wachtposten te visiteren. Aan de linkerkant zien we vaag de 'kawat' (prikkelraadversperring) met een verhoogde uitkijkpost, bereikbaar via een ladder. Geheel links een stukje van het wachtlokaal met bel voor signalen. (Collectie Berenbak-Berkhout).

En opgewekt gaat hij dan weer verder over zijn huisraad en financiën:

'Vandaag heb ik een bed besteld, dat uit Penang moet komen; Penang is de plaats in de Straits waar men zo het een en ander bestelt. Het zal mij f 55,-- kosten; kant en klaar; dat is niet te veel. Het zijn van die bedden waar je in kunt dansen. Vandaag eens nagegaan, wat de onkosten van het leven hier zijn: weduwen- en wezenfonds f 5, 10; huisjongen f 20, --; wasman f 8, --; tafel f 80, --; verder soos, leesgezelschap, verlichting, dranken enz.; valt niet mede'

Met 'de Straits' gaf Donck het Britse gebied in Malakka aan, tegenover Atjeh: de nederzettingen aan de Straat van Malakka, Strait's Settlements zoals die toen met een verzamelnaam werden aangeduid. En dan schrikken we even van de prijs van een bed als we bedenken dat het inkomen van een tweede luitenant f 170, -- per maand was.

Veel maakte men ook weer niet mee op de post Sigli, maar het bleef wat vreemd dat Donck als vrijgezel, als 'boedjang', zei men, op een plaats zat waar eigenlijk gehuwde collega's hun echtgenote van Java zouden kunnen laten overkomen:

'Vernam vandaag dat collega Mulder, die al een tijdje in het binnenland zit, verzocht heeft afgelost te mogen worden. Zou het nu mijn beurt worden?

In de vooravond een ronde gemaakt. Mijn opdracht luidde: na drie uur 's nachts nog een ronde te maken; tussen de eerste en de tweede ronde heb ik dan ook gelegen in de luie stoel, liggen lezen; daarna nog een uurtje geslapen, daar het om half zes weer reveille voor mij was, in verband met dekking transport, wat toch altijd een mars van negen à tien uur betekent. Wij lopen hier ontzettend veel; en als je dan maar een heel korte nachtrust hebt gehad, bemerkt men dat 's avonds wel'.

Behalve dat het leven fysiek hard was, werden de militairen op deze buitenpost in Atjeh ook met droevige plichten geconfronteerd:

'Om half vijf in de namiddag naar het kerkhof, om aanwezig te zijn bij de begrafenis van een europees fuselier die in de Pedirstreek gesneuveld was. Deze treurige plechtigheid vervullen wij twee à drie keer in de week.

Colonnes en patrouilles welke in deze streek ageren, voeren hunne zieken en gewonden, en ook wel de gesneuvelden naar Sigli af, waar in het kleine hospitaal de boot kan worden afgewacht om hen naar Koeta Radja door te zenden.

Zo enigszins mogelijk draagt men ook zorg de gesneuvelden op het kerkhof te Sigli ter aarde te doen bestellen. Voor iedere commandant geldt het consigne:

'geen man en geen wapen in handen van de vijand te laten'.

Deze gegevens uit het dagboek roepen bij ons echter wel een vraagteken op, want wij kunnen ons met gevonden statistieken in de hand toch niet verenigen met Donck's uitspraak 'deze treurige plechtigheid vervullen wij twee à drie keer in de week'.

Aannemende dat hij uitsluitend over het kerkhof te Sigli schreef, zouden er per jaar zo'n 130 teraardebestellingen moeten plaats vinden.

In Atjehsneuvelden of overleden tengevolge van verwondingen in het jaar 1900 in totaal 48 militairen. 2) Het aantal militairen dat door andere redenen was overleden in het jaar 1900 stond in verhouding van 11 op de 1.000 man, ongeacht de landaard. Aangezien er toen in Atjeh 7.200 militairen waren zullen dat 'statistisch' 80 van zijn overleden. 3)

Samengevat hebben wij, dus in het jaar 1900 in Atjeh circa 128 militairen door de dood verloren. Voor het gehele gewest Atjeh gaat Donck's dagboeknotitie wel op, doch niet voor Sigli afzonderlijk. Het is ook niet aannemelijk dat hij het getal mede liet gelden voor de gezinsleden en de enkele niet-militairen op de buitenpost.

We zouden nog even stil kunnen staan bij het aantal van 11 niet-gevechtssdoden per 1000 militairen in het jaar 1900. In 1896, dus nog maar vier jaar voordien, was de sterftekans voor de Europese militairen in het KNIL nog ruim twee maal zo groot als in het jaar 1900. De verpleging, voeding, hygiëne en medische voorlichting waren in korte tijd aanzienlijk verbeterd.

En inderdaad één van de grootste zonden van een commandant was om een man of een wapen in handen van de vijand te laten. Het achterlaten van een militair betekende voor deze onherroepelijk de dood; vaak trof men later het zwaar gemutileerde lijk aan, ongeacht of betrokkene levend of reeds dood in handen van de tegenpartij was gevallen. 1) en daarmee kon weer een eigen militair worden neergeschoten. Op een in de handen van de vijand gevallen vuurwapen werd dan ook een verbeterd jacht gemaakt en men rustte niet voordat het wapen, herkenbaar aan het registratienummer, was terugveroverd.

Wat er zo gebeurde december 1900 in Sigli

Na alle genoten gastvrijheid op Bangka en elders in Atjeh maakte Donck ook enkele kritische opmerkingen:

'Veel idee van een gezellige verhouding onder de luidjes hier, heb ik niet.

Het schijnt dat een ieder op zich zelf leeft. Edi maakte een prettiger indruk. . . .'

Wij herinneren ons dat Donck daar in Edi circa drie weken geleden een paar dagen verbleef tijdens zijn overplaatsingsreis van Bangka naar Koeta Radja.

'Er was (hier in Sigli) ook niemand die mij bij aankomst zijn hulp of gastvrijheid aanbood. Mij best; dat maakt het leven gemakkelijk; maar dat ik mijn vriend Komans mis, met wie ik zo vertrouwelijk kon praten, zal men begrijpen'.

Wij willen wel aanstonds verklappen dat in het verdere verloop van het dagboek weinig meer bleek van een algemene terughoudendheid van de collega's en hunne echtgenoten te Sigli. Enkele etmalen later kon Donck al veilig neerschrijven:

's Avonds een visite gemaakt bij een der collega's, nadat ik een paar dagen geleden bij de kapitein op bezoek ben geweest.

's Avonds op bezoek bij een andere collega zijnde, kreeg ik van de kapitein order om

's nachts om vier uur op patrouille te gaan.

Ging dus bijtijds naar kooi'.

- 1) Een wapen aan de vijand achterlaten betekende dat de tegenpartij een vuurwapen rijker was geworden,

Het viel dus allemaal best mee, maar, toegegeven, Donck stelde zijn huis ook altijd ter beschikking van langstreckende kameraden. Zo ook nu op 1 december toen de compagnieën van het 14e Bataljon Infanterie op aflossingsmars in Sigli passeerden:

'Het was al heel laat in de avond, dat trompetgeschal de komst van een compie aankondigde, welke van Teupin Raja was komen marcheren en vandaag door een andere compie van Padang Tidji was afgelost. In de barakken, welke naast ons kamp liggen, vond de compie een onderdak. Ik stelde mijn vrije kamer voor één van de officieren beschikbaar, van welk aanbod de dokter gebruik maakte. De overige heren nodigde ik uit om bij mij een dronk te komen halen, wat gaarne werd aanvaard. Dit verkorte voor mij de tijd, want ik had wéér piket!'

De aankomst van een hele compagnie was natuurlijk een evenement van betekenis waarbij de complete buitenpost betrokken was. Het was normaal al de gewoonte dat wanneer een eenvoudige patrouille van een meerdaagse tocht terugkwam, er bij de poort op een stuk rails of een grote bel werd geslagen. Een ieder kwam dan naar de ingang van de tangsi gerend, ook vrouwen en kinderen, zowel blank als bruin. Daar kwamen ze aan, de manschappen. Wat zal dat een opgewekte drukte geweest zijn met de komst van pakweg een 180 à 200 mensen, want een compagnie had ook zijn dragers, koelies, kettingberen bij zich en niet te vergeten al de paardjes.

Des avonds zal er ook in alle hoeken van de buitenpost het nodige gevierd zijn, want ieder had wel in die vreemde compagnie een paar kennissen zitten. De onderofficieren zullen met hun collega's ongetwijfeld een paitje (genever) hebben gedronken en de Europese fuseliers - die waren er toen nog op Atjeh, eveneals de Europese korporaals, wel 7 à 8 per compie - 4) zullen zeker het bier niet hebben laten staan. Alleen, dat bier was toen beslist niet koud want ijs- en koelkasten ontbraken; pas veel later zou het bier de KNIL-bijnaam van een 'een ijskoude' verkrijgen

Maar ook bij de inheemse fuseliers zal het een grote drukte geweest moeten zijn; daar zeker zullen de gesprekken de gehele nacht zijn doorgedaan.

Atjehtram - gezelligheidsfeesten - en harde maatregelen

De vierde december werd voor Donck weer een zware dag, ook alweer in het kader van de troepenverplaatsingen elders in de Pedir-streek:

'Klokke vier vannacht marcheerde ik met 50 bajonetten af; een Atjeher als tolk ging mede. De order luidde: patrouilleren in het heuvelland van Beureulëung. Dit heuvelland ligt in de nabijheid van de spoorweg Padang Tidji - Sigli. Ik kon met mijn patrouille met de trein, welke circa half twee 's middags uit Padang Tidji vertrekt, terugkeren.

Ik had dan maar te zorgen, tegen die tijd ergens aan de spoorbaan te zijn. Met het opgaan van de zon was ik in het heuvelland. Tot één uur in de middag daar gepatrouilleerd; toen naar de spoorbaan. De trein kwam half drie aanpuffen.

De Atjeh tram in al zijn glorie. De werktrein in de Pedirstreek omstreeks de eeuwwisseling, vermoedelijk ergens tussen Sigli en Beureunoën, getrokken door wel twee stoomlocomotieven, compleet met machinisten en stokers. Naast de voorste wagons de verantwoordelijke officier met inheemse en Chinese 'mandoers' (opzichters). We zien de treindekking van infanteristen en geheel achteraan het werkvolk. (Collectie Berenbak-Berkhout).

De commandant van het treingleide had echter voor mij een schriftelijk bevel van de commandant van Padang Tidji, luidende dat ik het heuvelterrein moest blijven bezetten; daar omstreeks zes uur een extra trein van Sigli naar Padang Tidji liep, waarmede de compie van kapitein Goslings, die van Bemoën kwam, zou vervoerd worden.

Wanneer deze extra trein dan weer uit Padang Tidji naar Sigli kwam, zou mijn patrouille opgepikt worden. Voor de onderofficieren en manschappen was eten mede gebracht in de vorm van ketoepats (gekookte en samengeklonterde koude rijst met klapperbladeren in vierkante pakjes verpakt), met vlees en sambal, terwijl ook rijst met sajor (vochtig pikant groentengerecht) en kip voor mij was medegebracht.

Toen deze trein vertrokken was, liet ik eerst eten, daarna de veldflessen met water uit de kali vullen, en bezette toen de twee hoogste punten. Naderhand kwam een donderbui opzetten; beschutting voor de regen was daar niet te vinden, maar de bui dreef gelukkig voorbij. Later kwam de maan door. Het werd echter half negen alvorens de lichten van de locomotief zichtbaar kwamen. Met een paar man daalde ik af om de kapitein te begroeten. Een half uur later was de trein weer terug om ons op te pikken en zo was het tien uur 's avonds toen wij de tangsi weer in marcheerden.

Mijn huisjongen had het huis al gesloten; ook geen eten gehaald, terwijl ik rammelde van honger en dorst. Gelukkig kwam de jongen van het kosthuis mij vertellen dat hij het eten warm had gehouden. Even gebaad, toen gegeten met een glas wijn, een sigaartje opgestoken daarna om elf uur naar bed.

Dat was een dag geweest! Kan er gelukkig goed tegen!

- * Wanneer wij lezen dat de veldflessen zomaar uit de kali (rivier) werden gevuld, bekruipt ons wel even een rilling. We moeten echter wel bedenken dat er ook toen reeds zuiverings-tabletten bestonden en voorts dat er in het niet dicht bevolkte heuvelland ook ongetwijfeld stroompjes geweest zullen zijn die nog niet door bewoonde streken waren gegaan en daardoor ook vermoedelijk nog geen risico's van cholera, de meest gevreesde ziekte in het KNIL van toen, met zich mee voerden.
- * Overigens realiseren wij ons maar al te goed dat er natuurlijk nergens een waterleiding was. En ergens moest er toch drinkwater zijn voor de vele uitgedroogde en dorst lijdende manschappen.
- * Al met al was het een druk treinverkeer tussen de diverse posten en wij kunnen, met de foto's van de Atjehtram te onzer beschikking, gewoon mee proeven van wat Donck en zijn mannen die dag allemaal zagen en hoorden: die priemende lichten van de locomotief in het tropische donker zomaar in de heuvels van Atjeh en het getjoeketjoek en de schrille stoomfluit in de stilte.
- * Maar de volgende dag, 5 december, was er des avonds weer wat te doen: weliswaar een gebeurtenis van een heel ander genre:

's Avonds in de cantine Sint Nicolaasfeest voor de kinderen van de militairen.

Wij hadden ons steentje bijgedragen om dat feest te kunnen laten doorgaan. Na den eten koempoelan (bijeekomst) in de soos; was maar saai".

Het is altijd zo geweest dat de Nederlanders in de tropenhitte hun traditionele vaderlandse festijnen trouw hebben gevierd. De goedheiligman was altijd van de partij; stoute jongens gingen ook dáár in de zak en de roe was ook al present, zij het in de vorm van de sapoe-lidi, een soort bezem uit de nerven van de kokosbladeren gemaakt.

Alleen ontbraken daar de organieke schoorstenen voor het klaartzetten van de kinderschoenen, maar wie dáárop lette was een kniesoor.

Dit soort feesten werd door de mensen uit het land altijd met een nauw verholen, zij het beleefde, verbazing gadegeslagen: 'die Hollanders toch'.

En ook op oudjaarsavond werden de olieballen zonder mankeren gebakken en met graagte verorberd.

Naast alle gezelligheid kwam ook de harde realiteit een paar dagen later weer om de hoek kijken, want wie dacht dat in de Pedir alles veilig was, had het wel mis:

'Vannacht weer piket gehad; dat is altijd zo'n fijne gelegenheid om slaap op te potten.

Mijn collega is op patrouille gegaan met 60 man. Het is roerig in de Pedir-streek.

Een patrouille komt in een kampong waaruit op de patrouille geschoten was.

Een Atjehse jongen vraagt de kapitein, die de patrouille aanvoerde om op het huis waar hij woont niet te schieten, omdat zijn moeder pas gestorven was. De kapitein belooft dat maar zegt, dat het huis toch even doorzocht moet worden. Een Europees fuselier die het huis in gaat wordt terstond door een houw met de klewang verraderlijk gedood.

Men kan en mag de Atjeher niet vertrouwen'.

Dit soort lagen en listen is altijd karakteristiek geweest voor de kleine oorlog, voor de guerrilla in dit onmetelijke eilandrijk. Enige jaren later zouden alle technieken van de patrouilles in verzetsgebied zijn voorgeschreven in een zeer bekend KNIL-voorschrift, dat altijd aangeduid werd met de afkortingsletters van de titel: 'het 'VPTL', 'Voorschrift voor de uitoefening van de politiek-politinele taak van het leger'.

Maar reeds eerder, en met name op Atjeh waren er al vanaf 1899 'commandements-orders uitgegeven op last van de 'Civiel en Militairen Commandant van Atjeh en Onderhorigheden' met 'Algemeene instructie voor Commandanten van Colonne en Patrouilles'. In een heruitgegeven order van 1902 vinden we op dit gebied: 5)

'Bij omsingeling van huizen, waarin zich vijandige personen bevinden, moeten deze gesommeerd worden ongewapend naar buit en en beneden te komen: weigeren zij aan dezen last te voldoen, dan worden salvo's door het huis gegeven, maar vooraf moeten zich eventueel in die huizen bevindende vrouwen en kinderen in de gelegenheid gesteld worden ze te verlaten.

Het daarna doorzoeken van de omsingelde huizen moet met de grootste omzichtigheid geschieden en men moet er steeds op bedacht zijn, dat het Atjehsche gewoonte is om de door de lage deuren binnenkommende persoon rentjongsteken of klewanghouwen toe te brengen op het oogenblik, dat hij zich bukt'.

In het KNIL waren dan ook de officieren en onderofficieren, met name die van de infanterie en cavalerie, doorkneed in alle handelingen met betrekking tot het doorzoeken van dorpen en huizen in verzetsgebied, want dit soort acties werden steeds door militairen en niet door politiemensen uitgevoerd. Het was de 'politie-taak van het KNIL' en dat leger was, mede hierdoor, een nietallegaars leger.

FUSIE KNIL - KL; patrouilles; scheepsbewegingen bij Sigli, maar géén post

Dat Donck ook in Atjeh geregeld op de hoogte bleef van wat er zo al in de pers verscheen, bewijst het volgende dagboekcitaat:

'In Holland, maar ook in de Indische bladen wordt nogal geschreven over de fusie van het Nederlandse en Indische Officieren Korps. Vóór en tegenstanders. Ik voor mij zou er wel vóór zijn; voor de Hollandse officieren zou het wel goed zijn; zij verruimen hun blik; krijgen wat bredere opvatting, alhoewel in de vredesgarnizoenen in Indië toch ook veel pietluttigs gebeurt'.

De fusiegedachte heeft ook de KNIL-officieren jaren achtereen bezig gehouden. Wie de oude jaargangen van het I. M. T. (Indisch Militair Tijdschrift, het KNIL-orgaan vergelijkbaar met de Militaire Spectator) eens naslaat, zal merken, dat er in deze jaren in diverse nummers iets staat over een mogelijke fusie.

En alweer bewijst Donck dat hij een kien waarnemer is als hij schrijft dat in de Oost ook niet alles-koek en ei is. In kleine garnizoenen vooral, konden er heel wat pietluttigheden voorkomen en er werd ook het nodige geroddeld; 'katjau' noemde men dit hier.

En ach, waarom zou dit allemaal ook in Indië niet voorkomen; het waren toch immers dezelfde Nederlanders als in Nederland, of niet soms? Coterietjes vormen zich overal waar mensen boven op elkaar zitten, waar te weinig afleiding bestaat en waar bovendien nog een hiërarchie verband heerst. Er is dan geen verschil tussen Assen, Weert, Sigli of Lho Semawe. Merkwaardig is dat er later toch een soort fusie plaatsvond, zij het ook dat dit geschiedde toen het KNIL in 1950 werd opgeheven, omdat in deze gewesten de soevereiniteit was overgedragen. Honderden officieren en kaderleden van het KNIL gingen toen naar de KL over. Wel typisch dat Donck hierover zijn gedachten liet gaan in het dagboek. Curieus is ook nog het volgende:

'Mocht de fusie niet komen, dan gevoel ik er wel voor later in Holland aan een inrichting van militair onderwijs te komen'.

Nu, het werken bij instituten van militair onderwijs is in de latere carrière van Donck ruimschoots voorgekomen. Hij is jaren achtereen voor twee lange perioden, voor en na de Eerste Wereldoorlog, geplaatst geweest op de Koninklijke Militaire Academie in Breda bij de opleiding van cadetten tot beroepsofficier voor beide legers: KL en KNIL.

Wij hopen hier nog eens een foto van te kunnen publiceren. Nadien is hij zes lange jaren de commandant geweest van de SROI, de school van verlofs-, later reserve officieren van de infanterie te Kampen. We kunnen wel zeggen dat hij zijn stempel gedrukt heeft op generaties van officieren en reserve-officieren.

De 10e tot en met 13e december was het weer patrouille en rondes lopen:

'Had vandaag dekken van het werk aan de spoorbaan. Loop er over te denken eigen menage te gaan voeren. Als ik op transport ben en dus altijd omstreeks drie à vier uur thuis ben, is het eten altijd koud, dus niet te genieten. Avondeten is maar matig; dus ik krijg feitelijk te weinig eten, en dat voor iemand die zo'n zware dienst heeft.

In de nanacht mijn ronde gelopen; het had daarna geen zin meer te gaan slapen, zodat ik op de voorgalerij zonsopkomst opwachtede, om daarna flink te ontbijten.

's Avonds grote retinie voor de soos.

Vandaag transport naar Assan Koembang (hemelsbreed ruim 10 kilmoeter zuidoost van Sigli) waar een patrouille vanuit Teupin Raja het zaakje zal overnemen. Toen na lang wachten niemand kwam opdagen, liet ik de pakpaarden weer opzadelen en marcheerde door naar Teupin Raja, waar ik om één uur arriveerde. Ik vernam daar van een collega, dat de compagnie met twee luitenants, de dokter (op een detachement na voor de bewaking van het bivak) er op uit was. Dit was de reden, waarom geen patrouille naar Assan Koembang was gezonden. Dit bivak gelegen aan de Kroeng Ndjong is nog in aanbouw en dus was het behelpen. De rijsttafel smaakt voortreffelijk. In de middag kwamen de overigen weer terug. 's Avonds gezellig geboomd en opdrachten genoteerd, welke ik voor de verschillende lui te Sigli moest vervullen. Aanvankelijk was mijn plan om twee uur 's nachts de terugma's te aanvaarden; maar een langdurige bui was de oorzaak dat ik besloot om zes uur 's morgens te vertrekken'.

Het mag voor ons zonder meer duidelijk zijn dat dit onregelmatige en harde leven een sterk lichaam vergde. Nu, dat had Donck dan ook wel. Dat in het KNIL een relatief groot aantal militairen niet voor uitrukkende diensten beschikbaar was door achteruitgelopen lichamelijke conditie zullen we in een later fragment nader bekijken.

Een voor hedendaagse mensen welhaast ondenkbare situatie deed zich voor met de postverbinding tussen Nederland en Atjeh. Donck kreeg maar geen post van zijn geliefde in Nederland; de laatste brief ontving hij nog toen hij goed en wel in Bangka zat! In de dagboekregels van 10 tot en met 17 december mopperde hij dan ook geducht en . . . vergeefs:

'Niet tegenstaande hier vrijwel om de andere dag een boot op de rede komt, hetzij om de Noord hetzij om de Zuid, wacht ik nu reeds geruime tijd op een soerat (brief) van mijn verloofde. Het laatste nieuws is van 28 oktober! Er was een bericht dat de Dog, één van de gouvernementsstomers, Sigli zou aandoen. Een luitenant-kwartiermeester die van Padang Tidji naar Meureudoe is overgeplaatst zou met de Dog daar heen gaan. De boot deed echter Sigli niet aan, maar stoomde voorbij. De collega bleef bij mij logeren'.

Meureudoe lag maar circa 40 kilometer zuidoost van Sigli ook aan de kust. Ondanks dat was de boot de snelste weg voor verplaatsing omdat over land geen veilige en snellere mogelijkheid was.

En de patrouilles en transporten en dekkingen voor de tramweg gingen maar gestaag door:

'Modderige paden en brandende zon na de hele nacht regen. Dat belofde een zware dag te worden.

Toch was ik om een uur reeds met mijn transport weer terug. Nauwelijks was ik in mijn huis (na mij bij de kapitein gemeld te hebben) terug, of de kapitein kwam vragen of ik bij hem kwam rijsttafelen. Kijk, dat was nu eens aardig. Ik vernam toen ook dat de Dog 's morgens op de rede was geweest, maar spoedig doorgegaan was. De Dog had in een prauw 40.000 patronen gelost, maar door de onstuimige zee kon die prauw niet over de branding komen. Er werd nu een patrouille in een andere prauw gezet om te beletten dat 's avonds de Atjehers zich van die patronen meester zouden maken. 's Nachts om twaalf uur konden de patronen in veiligheid gebracht worden'.

Een pracht situatie: met de ene prauw op zee de andere prauw bewaken.

'De zee is zo onstuimig dat de boot uit Penang geen communicatie met ons kon hebben. Post waar blijf je? Mijn gast kan ook niet weg.

Noemde de Inlanders van Pangkal Pinang mij 'toewan koeda' (de paardemeneer), ook hier zeggen de mensen dat ik altijd zo hard loop. Toch kan ik lang naar de zee zitten kijken. Dat is wel fijn. Mijn buurman, Roukens, en de kapitein hebben elk twee kinderen. Deze vier komen vaak bij mij spelen en als ik dan het paard ben, dan stijgt de vreugde ten top'.

Op de vorige dag kon een boot ook al geen contact maken met de wal vanwege de hoge zee, vandaar de blijdschap van Donck op deze dag:

'Drie boten, één uit Koeta Radja, één uit Singapore en één uit Penang.

Als er nu geen brief uit 't Heldertje is, dan snap ik er niets meer van'.

Ja: we lopen er maar even op vooruit; er kwam weer niets en pas op 22 december kreeg Donck weer zijn eerste brief uit Holland .

NOTEN:

- 1) Een overzichtskaartje van de Pedir streek kunnen wij aantreffen in aflevering XIII.
- 2) Atjeh-1896, blz. 304, door A. Kruisheer, N.V. Visser, Weltevreden, 1913.
- 3) Leerboek Militaire Aardrijkskunde en Statistiek van Nederlandsch Oost-Indië, deel I, blz. 237, door C.J. Boon, KMA, Breda, 1905.
- 4) Het Indisch Militair Tijdschrift (I. M. T.) van 1902, blz. 1 e. v. geeft ons een inzicht in de aantallen Europese gegradueerden in Atjeh in die tijd.
De veldbataljons (eerste getal) zaten wat betreft de sergeanten en fouriers wat beter in de mensen dan de garnizoensbataljons waarvan de getallen hieronder tussen haakjes: adjudanten en sergeanten-majoor 6 (7); fouriers 4 (3 à 4); sergeanten 32 (27) en korporaaals 15 (maar 32 voor de garnizoensbataljons).
- 5) I. M. T. 1902, dl 7-12, blz. 76.

DE DONDERBUS

Inkoop Verkoop Ruil
antieke Wapens, Orden, Militaria,
Uniformen, Uitrustingsstukken,
Documentatie Eerste- en Tweede
Wereld Oorlog, Aankopen van
gehele verzamelingen.

*Adres: Sophiakade 5b,
Rotterdam 3016.*
Geopend vrijdag 19-21 uur,
zaterdag 10-18 uur.

Telefoon 010-522297
01862-2338

3274 ZJ Blaaksedijk - NL.

Quidich 'n Rich Militaria
J. F. de Boer, Porcellishof 46
Alkmaar.

Inkoop, verkoop, ruil.
specialiteit:
ridderorden, medailles en
onderscheidingstekens
van binnenlandse en buitenlandse
legers.

Open na telefonische afspraak:

072-121316.

CORRESPONDENTEN:

- (3) 'UNIFORMKUNDE'
o.l.v. Dr F.G. de Wilde, Jan Steenlaan 62, 1412 JW Naarden.
- (4) 'RIDDERORDEN EN ONDERSCHIEDINGEN'
o.l.v. H.G. Meyer, Vollenbergstraat 6, 5801 RP Venray.
- (5) 'MILITAIRE EMBLEMEN'
o.l.v. B.C. Cats, Claudiagaarde 72, 1403 JR Bussum en
C. van Ekeris, Ansloustraat 183, 2533 KD 's-Gravenhage.
- (6) 'WAPENS EN MUNITIE'
o.l.v. J. Lenselink, Oxfordlaan 49, 2314 EB Leiden.
- (7) 'MILITAIRE MUZIEK'
o.l.v. Mr R.A. Schimmel, de Mildestraat 57, 2596 SW 's-Gravenhage,
- (8) 'HISTORISCHE NEDERLANDSE VERSTERKINGEN (OVERZEE)
o.l.v. A.F. Lancker, Grote Spie 347, 4819 CW Breda.
- (9) 'MARITIEME GESCHIEDENIS'
o.l.v. M.K. Zaagman, Ds van den Boschlaan 225, 2286 PH Rijswijk (Z.H.)
- (10) 'NAPOLEONTICA'
o.l.v. Prof. Dr H.P.L. Harms Vogts, Utrechtseweg 102, 6866 CN Heëlsom.
- (11) 'TWEDE WERELDOORLOG'
o.l.v. J.H.M. Berlemon, Porcelainvlinder 5, 2317 JZ Leiden.
- (12) 'MILITAIRE- EN CIVIELE MINIATUURFIGUREN'
o.l.v. A.J. Weekenstroo, Heerenstraat 9-11, 4116 BK Buren.
- (13) 'VAANDELS, STANDAARDEN, FANIONS, VLAGGEN'
o.l.v. Kl. Sierksma, 'Huize Midgaard', Aan de Brink 36, 1399 GX Muiderberg.
- (14) 'EERSTE WERELDOORLOG'
o.l.v. Drs J.C. van Dijk, Griffthorst 16, 3833 GD Leusden.
- (15) 'KONINKLIJKE MARINE'
o.l.v. L.L. von Münching, Middelweg 85, 2241 AP Wassenaar.
- (16) 'MILITAIRE GENEALOGIE'
o.l.v. Ir Ch.C. van der Vliet, Anna van Burenlaan 50, 2012 SK Haarlem.
- (17) 'MILITAIRE FOLKLORE' o.l.v. F.W. van Steen, Lion Cachetstraat 2, 3851 ZE Ermelo.
- (18) 'MILITAIRE VOERTUIGEN EN TANKS'
o.l.v. M.C. van der Hoog, Beukenlaan 3, 3862 HT Nijkerk,
J. van den Berg, Cronestein 85, 2804 EL Gouda en J. Bloemendaal, Scheldelaan 10,
2105 XG Heemstede.
- (19) 'KONINKLIJKE LUCHTMACHT'
o.l.v. J. van den Berg, Cronestein 85, 2804 EL Gouda en P.C. Boer, Waterklaver 2,
2804 PN Gouda.
- (20) 'KNIL' o.l.v. W.R. van der Weide, "Bronbeek", Velperweg 151 A, 6824 MB Arnhem.
- (22) 'MILITAIRE GEDENKTEKENS EN MONUMENTEN'
o.l.v. J.C. Hopperus Buma, Huygenslaan 18, 3818 WC Amersfoort en Drs J.A.C. Bartels,
Gerstkamp 198, 2592 CV 's-Gravenhage.

INTERESSEGEBIEDEN, WAAR (NOG) GEEN CORRESPONDENTEN VOOR ZIJN:

- (1) 'Krijgsgeschiedenis, Korpsgeschiedenis KL'
- (2) 'Tradities en ceremonieel'
- (21) 'Militaire bibliografie, tijdschriften'

*** De tussen haakjes geplaatste nummers zijn indicaties t.b.v. de ledenlijst.